

Bakalářská práce

Obecná čeština a středomoravské nářečí v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná

Studijní program:

B0232A090012 Česká filologie pro praxi

Autor práce:

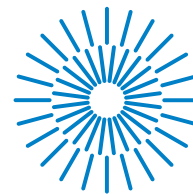
Lucie Konvičná

Vedoucí práce:

PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Obecná čeština a středomoravské nářečí v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná

<i>Jméno a příjmení:</i>	Lucie Konvičná
<i>Osobní číslo:</i>	P21000660
<i>Studijní program:</i>	B0232A090012 Česká filologie pro praxi
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra českého jazyka a literatury
<i>Akademický rok:</i>	2022/2023

Zásady pro vypracování:

Studentka prostuduje odbornou literaturu vztahující se k popisu nářečí vybrané oblasti. Následně provede průzkum terénu, získá kontakty na jazykové informátory a uskuteční s nimi rozhovory. Ty budou se souhlasem účastníků nahrávány.

Po prvotní analýze jazykového materiálu z nahrávek vybere pasáže, v nichž se budou nebo by se měly vyskytovat (a nevyskytují) jevy typické pro danou nářeční oblast, a provede jejich rozbor. Zaměří se především na přítomnost či nepřítomnost jevu a na jeho systematické užívání a v rámci závěrečné interpretace vyvodí závěry, jež by mohly naznačovat aktuální stav jevů v nářečí s přihlédnutím ke generačně homogenní skupině.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1.–5.* Praha: Academia 1992–2005.

BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská.* Brno: Nákladem Matice moravské, 1886.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. .

KARLÍK, Petr a kol. *Nový encyklopedický slovník češtiny.* Brno: Masarykova univerzita, 2012–2018.

KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954.

KLOFEROVÁ, Stanislava a ŠIPKOVÁ, Milena (eds). *Život ve slovech, slova v životě: procházka labyrintem českých nářečí.* Praha: NLN, 2018.

LAMPRECHT, Arnošt a MICHÁLKOVÁ, Věra. *České nářeční texty: vysokoškolská učebnice pro filozofické a pedagogické fakulty.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.

NEORAL, Josef. *Slovníček zábřežské hanáčtiny.* Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1979.

Vedoucí práce:

PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. dubna 2023

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jasňa Pacovská, CSc.
garant studijního programu

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za čas, který věnoval mé bakalářské práci, za připomínky a ochotu odpovídat na mé dotazy. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a příteli za podporu, které se mi dostávalo po celou dobu studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá obecnou češtinou a středomoravským nářečím v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná. V teoretické části práce jsou uvedeny informace o zkoumané oblasti a znaky obecné češtiny, středomoravských nářečí a východních středomoravských nářečí. V praktické části jsou analyzovány nahrávky respondentů. Dále jsou uvedeny nejčastější znaky obecné češtiny a středomoravských nářečí, které respondenti užívali.

Klíčová slova

analýza, nahrávka, nářečí, obecná čeština, respondent, Střední Haná

Annotation

The bachelor thesis deals with colloquial Czech and dialect of Central Moravia in the speech of young people in micro-region Střední Haná. The theoretical part of the thesis presents information about the researched area and the features of General Czech, Central Moravian dialects and Eastern Central Moravian dialects. In the practical part, the respondents' recordings are analyzed. Furthermore, the most frequent features of colloquial Czech and Central Moravian dialects used by the respondents are presented.

Keywords

analysis, audio recording, colloquial Czech, dialect, respondent, Střední Haná

Obsah

Úvod.....	10
1 Haná.....	11
1.1 Poloha Hané	11
1.2 Historie Hané.....	11
2 Střední Haná	13
2.1 Chropyně	13
2.2 Ivaň.....	14
2.3 Kojetín.....	14
2.4 Křenovice	15
2.5 Lobodice.....	15
2.6 Měrovice nad Hanou	15
2.7 Němčice nad Hanou	16
2.8 Obědkovice.....	16
2.9 Oplocany	16
2.10 Polkovice.....	17
2.11 Stříbrnice	17
2.12 Tovačov	17
2.13 Troubky	18
2.14 Uhřetice	18
2.15 Zářetí	19
3 Obecná charakteristika českých nářečí (obecné češtiny).....	20
3.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení.....	20
3.2 Skloňovací koncovky	21
3.3 Slovesné tvary	21
3.4 Další znaky.....	21
4 Obecná charakteristika středomoravských (hanáckých) nářečí.....	23
4.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení.....	23

4.2	Skloňovací koncovky	24
4.3	Slovesné tvary	24
4.4	Další znaky	25
5	Charakteristika východních středomoravských nářečí	26
5.1	Kojetínsko-přerovský úsek	26
6	Metodologie	27
7	Analýzy nahrávek	29
7.1	Skupina 18–20letých respondentů	29
7.1.1	Respondent A ₁	29
7.1.2	Respondentka A ₂	29
7.1.3	Respondent A ₃	30
7.2	Skupina 21letých respondentů	31
7.2.1	Respondentka B ₁	31
7.2.2	Respondent B ₂	32
7.2.3	Respondentka B ₃	33
7.2.4	Respondent B ₄	33
7.2.5	Respondent B ₅	34
7.2.6	Respondent B ₆	35
7.3	Skupina 22letých respondentů	36
7.3.1	Respondentka C ₁	36
7.3.2	Respondent C ₂	36
7.3.3	Respondent C ₃	36
7.3.4	Respondentka C ₄	37
7.3.5	Respondentka C ₅	37
7.3.6	Respondentka C ₆	38
7.3.7	Respondentka C ₇	38
7.4	Skupina 23–24letých respondentů	38
7.4.1	Respondentka D ₁	39
7.4.2	Respondent D ₂	39

7.4.3	Respondent D ₃	40
7.4.4	Respondent D ₄	41
8	Obecná čeština v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná.....	42
8.1	<i>Ej</i> nahrazuje samohlásku <i>í</i>	42
8.2	<i>Í</i> nahrazuje samohlásku <i>é</i>	42
8.3	Další jevy.....	43
9	Středomoravská nářečí v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná.....	44
9.1	Slabikotvorné <i>ŋ</i>	44
9.2	Samohlásky <i>é</i> nahrazuje <i>ej</i>	44
9.3	Samohlásky <i>é</i> nahrazuje <i>í</i>	44
9.4	Samohlásky <i>ó</i> nahrazuje dvojhlásky <i>ou</i>	45
9.5	Krátké samohlásky.....	45
9.6	Znělostní asimilace <i>sh-</i> v <i>zh-</i>	46
9.7	Tvrdé skloňování měkkých podstatných jmen.....	46
9.8	Koncovka <i>-ma</i>	46
9.9	Sloveso <i>být</i> v 1. osobě singuláru přezens.....	47
9.10	Koncovky <i>-ime</i> a <i>-ite</i> v rozkazovacím způsobu.....	47
9.11	Slovesa v 3. osobě plurálu s koncovkami <i>-ó</i> , <i>-ijó</i> , <i>-ajó</i>	47
9.12	Sloveso <i>chtít</i>	47
9.13	Zájmeno <i>ona</i>	47
9.14	Znělá výslovnost párových souhlásek.....	48
9.15	Hlávka <i>v</i> , která následuje po neznělé souhlásce.....	48
9.16	Absence rázu.....	48
9.17	Absence protetického <i>v-</i>	49
9.18	Lexikální stránka nářečí.....	49
	Závěr.....	50
	Seznam použité literatury.....	52
	Seznam internetových zdrojů.....	52

Úvod

Cílem předložené bakalářské práce je zmapovat stav středomoravského nářečí na Střední Hané v mluvě mladé dospělé generace. Téma jsem si vybrala ze dvou důvodů. V oblasti Střední Hané pobývám celý život a tím je pro mě téma nářečí, které mám prožité, velmi živé. Druhým důvodem bylo podezření, že do běžné mluvy mladé generace proniká čím dál více obecná čeština. Toto podezření bylo vysloveno před začátkem práce a pouze na základě subjektivního nesoustavného pozorování.

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části jsou informace o Hané, její poloze a historii, dále je popsán mikroregion Střední Haná, důvod jeho vzniku, charakter oblasti a podrobněji jsou podány informace o členských obcích mikroregionu. Vždy je uveden kraj a okres, v němž obec či město leží, počet obyvatel, rok první zmínky o obci a je popsán znak města nebo obce. Tyto informace jsou doplněny o charakteristiku místa. Dále jsou uvedeny znaky obecné češtiny a středomoravských nářečí, jak je popisuje Jaromír Bělič (1972). Obě kapitoly jsou strukturovány stejně. Jsou zaměřeny na soubor hlásek a jejich rozvržení, skloňovací koncovky, slovesné tvary a ostatní znaky, které nejsou zařazeny mezi předchozí vyjmenované.

Následuje praktická část, jež představuje způsob sběru zkoumaného materiálu a jeho zpracování. V této části jsou podrobně analyzovány nahrávky respondentů. U každé analýzy jsou uvedeny informace o respondentovi, které přinášejí okolnosti, jež mohly ovlivnit jeho mluvu. Poté následuje samotná analýza, která má za cíl popsat individuální mluvu respondenta. Analýzy se zaměřují pouze na znaky obecné češtiny a středomoravských nářečí obsažené v mluveném projevu respondentů. Po analýzách nahrávek následuje přehled nejčastějších znaků obecné češtiny a středomoravského nářečí, které respondenti použili. Je zde vypočtena četnost užití těchto znaků v rámci celého výzkumu. Výsledky zkoumání jsou shrnuty v závěru práce.

1 Haná

1.1 Poloha Hané

Oblast Hané leží v nížinách Hornomoravského úvalu, jehož osou je řeka Morava, a na rovinách kolem přítoků řeky Moravy – Bečvy a Hané. Hanou na severu lemují Oderské vrchy, na východě Hostýnské vrchy, na jihu Chřiby a Litenčická pahorkatina, na západě Dražanská vrchovina. Na severovýchodu je oblast Hané otevřená Moravskou bránou, nížinou v údolí řeky Bečvy.

Oblast Hané se rozkládá na území tří krajů – Olomoucký kraj (okres Olomouc, Přerov, Prostějov), kraj Jihomoravský (okres Vyškov) a Zlínský kraj (okres Kroměříž). Celou oblast by nejlépe vyznačila spojnice měst: Uničov, Šternberk, Hranice, Holešov, Otrokovice, Zborovice, Morkovice, Vyškov, Kostelec na Hané, Litovel, Uničov.

Nadmořská výška celé oblasti se pohybuje mezi 200 a 500 m n. m. Tomuto rozsahu neodpovídá jen část Dražanské vrchoviny a Oderských vrchů. Území Hané odvodňuje řeka Morava, která protéká ze severu na jih. Oblast patří k úmoří Černého moře.

Haná je oblastí intenzivního zemědělství. Půda je zde vhodná pro zemědělskou výrobu, nejúrodnější je pak v údolí podél řeky Moravy. Typickou plodinou je sladovnický ječmen, pšenice, cukrová řepa, brambor, žito, oves, kukuřice, řepka či chmel. Pro Hanou jsou charakteristické lužní lesy, které tvoří významný pruh, obzvláště mezi Kroměříží a Přerovem. (Kapras, 1970, s. 3–13)

1.2 Historie Hané

Hanou osídlili lovci mamutů již před 20–30 000 lety. Velký význam má naleziště v Přerově, které osídlení dokládá. Souvisle pak byla osídlena ve třetím až čtvrtém tisíciletí před n. l. Hustějšího osídlení se Haná dočkala 1000–700 let před n. l. Významné však bylo osídlování slovanské, obzvláště v době Velkomoravské říše.

Správním centrem Hané i celé Moravy se stalo královské město Olomouc, které současně sloužilo jako sídlo biskupa¹. Královským městem byla tehdy například Olomouc nebo Přerov, městy biskupskými byly Kojetín či Kroměříž.

V době vlády Marie Terezie a Josefa II. se Olomouc změnila v pevnost, v důsledku toho se kulturní centrum přeneslo do Brna. Mezi lety 1848 a 1849 sídlil v Olomouci císař a jeho vláda, říšský

---

¹ Biskupství je v Olomouci již od roku 1063.

sněm zasedal v Kroměříži. V druhé polovině 19. století se i zde začalo rozmáhat dělnické hnutí; dělníci se dožadovali svých práv, hlavně v Prostějově, kde sídlily velké textilní podniky.

Druhá světová válka se Hané dotkla zvláště v konci války. Například přerovské povstání bylo v posledních dnech války brutálně potlačeno. (Kaprás, 1970, s. 17–23)

2 Střední Haná

Střední Haná je dobrovolný svazek obcí. Členské obce spadají do tří bývalých okresů – Přerov, Kroměříž a Prostějov. Mikroregion se z většiny rozkládá na území Olomouckého kraje, z části pak v kraji Zlínském. Mikroregion Střední Haná zaujímá území o rozloze asi 141 km² a žije zde cca 23 500 obyvatel.

Svazek vznikl spojením čtrnácti měst a obcí v roce 1999. Důvodů, proč mikroregion vznikl, je více. V první řadě to je geografická blízkost obcí. Dále region spojují kulturní a historické tradice. Velkým důvodem byl však fakt, že obce a města řeší společné problémy. Díky tomuto svazku mikroregion může řešit tyto problémy operativněji.

V průběhu let došlo ke změnám ve složení členů, dnes však mikroregion tvoří 14 obcí a měst – 3 malá města a 11 obcí. Nedomínuje zde žádné větší město, a tak si oblast zachovává svůj venkovský ráz. Sídelním a zároveň největším městem mikroregionu je Kojetín, dalšími dvěma městy jsou Tovačov a Němčice nad Hanou. Další obce, které přísluší mikroregionu Střední Haná, jsou Křenovice, Stříbrnice, Měrovice nad Hanou, Uhřetice, Polkovice, Obědkovice, Oplocany, Lobodice, Ivaň, Troubky a Zářičí.

Do práce jsou zahrnuty náhrávky i z jiných míst, než jsou uvedena výše. Jedná se o tři náhrávky z města Chropyně. Byly do této práce začleněny, protože město Chropyně bylo v minulosti členem mikroregionu Střední Haná. Dalším místem je obec Vrchoslavice, která byla do práce také začleněna, protože leží v těsné blízkosti Němčic nad Hanou, Měrovic nad Hanou a Stříbrnic – členských obcí mikroregionu.

Celý mikroregion je především rovinatá oblast. Nejnížší místo celé oblasti zaujímá řeka Morava v místě, kde opouští Olomoucký kraj. Řeka má v tomto místě 191 m n. m. Naopak nejvyšší bod oblasti je položen v jednom z nejsevernějších výběžků Chřibů, který leží v lese Doubrava, jižně od Křenovic. Tento bod má 350 m n. m. (Šírek, 2009, s. 7)

2.1 Chropyně

Město Chropyně leží ve Zlínském kraji v okrese Kroměříž. K 1. 1. 2022 zde žilo 4951 obyvatel. Pod město spadá ještě místní část Plešovec. První zmínka o Chropyni pochází z roku 1261. (Šírek, 2009, s. 8)

Chropyně je obklopena lužními lesy, poli a loukami. (Kapras, 1970, s. 14) Kolem města protéká řeka Malá Bečva, ve které se až do poloviny minulého století hojně vyskytovala vydra, proto má Chropyně ve svém znaku vydra, která drží v tlamě štika. (Šírek, 2009, s. 8) Kolem celého města se rozprostírala rozsáhlá rybníční soustava. Do dnešních dnů zůstalo pouze několik rybníků, z nichž

nejvýznamnější je národní přírodní památka Chropyšský rybník, ve kterém roste vzácná kotvice plovoucí. Hnízdí zde v hojném počtu i racek chechtavý.

Dominantou města je zámek z počátku 17. století, úzce spjatý s pověstí o hanáckém králi Ječmínkovi. V těsné blízkosti zámku stojí kostel sv. Jiljí v barokním stylu, který byl postaven na konci století osmnáctého. V roce 1882 se v Chropyni narodil malíř Emil Filla.

Chropyně se začala rozrůstat s příchodem průmyslu. Na konci 19. století zde byl založen cukrovar, který byl v polovině 20. století přestavěn na Technoplast. V roce 1970 byla Chropyně povýšena na město. (muchropyne.cz)²

2.2 Ivaň

Obec Ivaň leží v Olomouckém kraji v okrese Prostějov. Žije zde 512 obyvatel. První zmínka o Ivaňi pochází z roku 1359. (Šírek, 2009, s. 18) Název obce je odvozen od osobního jména Ivan, název vesnice pak znamenal „Ivanův majetek“. Jméno Ivan však mělo i variantu Ejvan, proto je jméno obce doloženo i v podobách Evaň a Ejvaň. (Hosák, Šrámek, 1970, s. 332)

Obec Ivaň je obklopena poli. Leží vedle silnice vedoucí z Tovačova do Prostějova. V nejstarších dobách náležela část obce k zeměpanskému zboží tovačovskému, část tvořila samostatný statek.

Znak obce Ivaň má zelený a červený štít. V levé polovině je na zeleném poli vyobrazen klas obilí, v pravé polovině je na červeném poli kříž. Mezi nimi je nakreslen brodivý pták, nejspíše čáp bílý. (Šírek, 2009, s. 18)

2.3 Kojetín

Město Kojetín leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. Žije zde 5837 obyvatel. Pod město spadají místní části Kovalovice u Kojetína a Popůvky u Kojetína. První zmínka o Kojetíně pochází z roku 1233. Znak tohoto města vychází ze znaku pražského arcibiskupství. Na modrém štítě je červený vodorovný pás, na němž je umístěno zlaté mřížování. (Šírek, 2009, s. 22)

Kojetín je obklopen poli, z jedné strany lužními lesy. K městu náleží několik rybníků. Přes Kojetín protéká i Mlýnský náhon, uměle vytvořený kanál, který se odpojuje od řeky Moravy v Bolelouci. Tok náhonu vede podél řeky Moravy a u Kojetína se toky spojují.

Ve městě stojí kostel Nanebevzetí Panny Marie z konce 17. století, na náměstí je umístěn mariánský morový sloup s barokními sochami sv. Floriána a sv. Vendelína. Zajímavostí města je bývalá

---

² Dostupné zde: <https://www.muchropyne.cz/mesto/zajimavosti/vyznamna-data/>

židovská synagoga z 15. století a židovský hřbitov, který byl vyhlášen národní kulturní památkou. (kojetin.cz.)³

2.4 Křenovice

Obec Křenovice leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. Žije zde 425 obyvatel. První zmínka o Křenovicích pochází z roku 1320. Ve znaku obce jsou vyobrazeny dva zkřížené výhonky křenu i s listy na tmavě modrém štítu. (Šírek, 2009, s. 42)

Křenovice leží na pravém břehu řeky Hané. Na jižní straně katastru obce se rozprostírá Stříbrnský les, les Doubrava a Křenovický les. Dominantou obce jsou Hradiska, oblast s archeologickými nalezišti. Za Křenovicemi se nachází louky, kolem obce protékají Syrovátka a Vlčidolka.

Obec si uchovala své historické centrum s širokou návší. Té dominuje kostel svatého Jana Nepomuckého. Nejstarší známé vesnické znakové privilegium na Moravě mají právě Křenovice, bylo jim uděleno v roce 1496 v Olomouci. (krenovice.net)⁴

2.5 Lobodice

Obec Lobodice leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. Žije zde 729 obyvatel. První zmínka o Lobodicích pochází z roku 1131, čímž se řadí k nejstarším obcím na Moravě. Ve znaku obce je ve spodní části vyobrazena půlka palečného kola na modrém pozadí. Horní polovina má červené pozadí, na němž lze uprostřed vidět věž se zvonící, z obou stran je doprovázena lososy, kteří mají pod břichy kříže. (Šírek, 2009, s. 48)

Lobodice jsou obklopeny ze severní strany tovačovskými jezery, z východní lesy a ze zbylých stran poli. V blízkosti obce protéká řeka Morava národní přírodní rezervací Zástudánčí. Přes Lobodice vede tok Mlýnského náhonu, protože zde stával mlýn, poprvé zmíněný již na začátku 14. století.

Uprostřed vsi stojí kostel Neposkvrněného početí Panny Marie. Dominantami obce jsou tři hraniční kameny pocházející z roku 1700 a hanácký žudr z konce 18. století. (lobodice.cz)⁵

2.6 Měrovice nad Hanou

Obec Měrovice nad Hanou leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. K 1. 1. 2020 zde žilo 695 obyvatel. První zmínka o Měrovicích pochází z roku 1406. Ve znaku obce je bílé cimbuřové břevno podložené třemi zlatými klasy na červeném podkladu. (Šírek, 2009, s. 52)

---

³ Dostupné zde: <https://www.kojetin.cz/cs/volny-cas/kulturni-pamatky-kojetina.html>

⁴ Dostupné zde: <https://www.krenovice.net/>

⁵ Dostupné zde: <https://www.lobodice.cz/obec-7/historie-obce/>

Měrovice leží na levém břehu řeky Hané mezi Kojetínem a Němčicemi nad Hanou. Přes obec protékají Tvorovický a Měrovický potok. Měrovice mají zemědělský charakter, jsou obklopeny poli.

Obec byla již od počátku své existence součástí kojetínského panství, později města Kojetín, a to až do roku 1990, kdy se osamostatnila. Během 2. světové války byly Měrovice bombardovány, na kraji obce je umístěn památník obětem 2. světové války; v centru stojí kostel svatého Bartoloměje. (merovicenh.cz)⁶

2.7 Němčice nad Hanou

Město Němčice nad Hanou leží v Olomouckém kraji v okrese Prostějov. K 1. 1. 2024 zde žilo 1976 obyvatel. První zmínka o Němčicích pochází z roku 1406. Němčický znak je rozdělen na dvě poloviny. V levé polovině je vyobrazena půle hlavy zubra na zlatém poli, v pravé polovině je zelený pahorek s pěti zlatými pšeničnými klasy na modrém poli. (Šírek, 2009, s. 56)

Němčice leží na levém břehu řeky Hané. Město je jinak obklopeno pouze poli.

Na němčickém náměstí stojí kostel svaté Máří Magdaleny ze 17. století, oddělená zvonice a mariánský sloup. Ve městě je k vidění i žudr, architektonický prvek typický pro oblast Hané. (nemcicenh.cz)⁷

2.8 Obědkovice

Obec Obědkovice leží v Olomouckém kraji v okrese Prostějov. K 1. 1. 2018 zde žilo 275 obyvatel. První zmínka o Obědkovicích pochází z roku 1078. Obec má ve znaku modrý štít s červenou růží a stříbrnou mitrou nesenou dvěma ptáky. (Šírek, 2009, s. 66)

Obědkovice mají zemědělský ráz, jsou obklopeny pouze poli. Ve středu obce se nachází kaple svatého Gotharda, který je v ní vyobrazen.

2.9 Oplocany

Obec Oplocany leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. K 1. 1. 2019 zde žilo 314 obyvatel. První zmínka o Oplocanech pochází z roku 1131. Ve znaku obce je vyobrazen plot, který je seskládán ze čtyř planěk a dvou latí. Nad plotem je srdce, z něhož vyrůstají obilné klasy. Znak je veden v kombinacích barev černá se zlatou a stříbrná s červenou. (Šírek, 2009, s. 68)

Oplocany leží na levém břehu řeky Valová. Obec je obklopena poli.

---

⁶ Dostupné zde: <https://www.merovicenh.cz/o-obci>

⁷ Dostupné zde: <https://www.nemcicenh.cz/pamatky>

Samotná obec se sestává ze čtyř částí – Dědina, Trávník, Novosáda a Arnoštov. U hlavní silnice stojí kaple sv. Arnošta.

2.10 Polkovice

Obec Polkovice leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. Žije zde 522 obyvatel. První zmínka o Polkovicích pochází z roku 1275. Polkovicový znak má modrý a stříbrný štít, na němž jsou vykresleny dvě poloviční orlice – stříbrná a černá. (Šírek, 2009, s. 76)

Polkovice leží na pravém břehu řeky Valová. Obec je obklopena poli.

Ve středu obce stojí kostel svatého Bartoloměje, který byl postaven na začátku 20. století v novogotickém stylu. Dále se v Polkovicích nachází zámeček – jednopatrová budova z období baroka (pravděpodobně z 1. poloviny 18. století), která plnila hlavně správcovskou funkci. (polkovice.cz)⁸

2.11 Stříbrnice

Obec Stříbrnice leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. K 1. 1. 2022 zde žilo 245 obyvatel. První zmínka o Stříbrnicích pochází z roku 1495. Ve znaku je vyobrazen stříbrný hrot s modrou lilí, vedle něj pak stříbrné zvony. (Šírek, 2009, s. 82)

Stříbrnice leží na pravém břehu řeky Hané. Obec je obklopena poli. V katastru obce byla objevena naleziště pocházející ze starší doby bronzové. (obecstribrnice.cz)⁹

2.12 Tovačov

Město Tovačov leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. Žije zde 2532 obyvatel. První zmínka o Tovačovu pochází z roku 1203. Tovačovský znak má modrý štít, na němž jsou vyobrazeny dvě věže – červená a stříbrná, mezi nimi je umístěn erb pánů z Cimburka. (Šírek, 2009, s. 86)

Tovačov leží na pravém břehu řeky Moravy. Mezi významné vodní plochy patří soustava jezer – Annínské jezero, Skašovské jezero, jezero Sever a Troubecké jezero. Mezi dvěma posledně jmenovanými jezery se stéká Morava s Bečvou. Ostatní prostor kolem města vyplňují pole.

Dominantou města je zámek Tovačov s vysokou věží, již se říká Spanilá. Byla postavena na konci 15. století. Náměstí pocházející z 2. poloviny 15. století je postaveno v renesančním stylu, stejně jako radniční portál. Nedaleko náměstí stojí kostel z konce 18. století, který je zasvěcen svatému Václavovi.

---

⁸ Dostupné zde: <https://www.polkovice.cz/historie>

⁹ Dostupné zde: <https://www.obecstribrnice.cz/zajimavosti>

Z Tovačova pochází například hudební skladatel Klement Slavický nebo Hubert Masařík, jeden z vyslanců, kteří převzali text Mnichovské dohody v roce 1938. (tovacov.cz)¹⁰

2.13 Troubky

Obec Troubky leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. K 1. 1. 2024 zde žilo 2009 obyvatel. První zmínka o Troubkách pochází z roku 1348. Troubky mají znak ve čtvrceném štítě. V prvním poli je zobrazena hlava zubra (podle erbu Perštejnů), ve druhém a třetím poli je lovecká trubka. Ve čtvrtém poli je umístěna radlice. (Šírek, 2009, s. 100)

Troubky leží na levém břehu řeky Bečvy, která se za obcí vlévá do řeky Moravy. V těsné blízkosti Troubek se odděluje levé rameno řeky zvané Malá Bečva. Vesnice je obklopena poli a dále lesy.

Ve středu obce u hlavní silnice stojí kostel svatě Markéty vystavěný mezi lety 1870 a 1872. V seznamu kulturních památek jsou zapsány dvě sochy pocházející z období baroka. Na tomto seznamu je i pomník na hrobě šesti amerických letců, který připomíná letecký souboj nad Troubkami ze 17. prosince 1944. V posledních 30 letech byla obec dvakrát zasažena povodněmi – v červenci roku 1997 a v květnu roku 2010. V roce 1997 byla obec jedním z nejhůře postižených míst touto povodní v republice. (troubky.cz)¹¹

2.14 Uhřičice

Obec Uhřičice leží v Olomouckém kraji v okrese Přerov. První zmínka o Uhřičicích pochází z roku 1131. Ve znaku mají Uhřičice mlýnský kámen na zeleném štítu. Přes něj jsou loženy 3 obilné klasy ve tvaru vidlice. (Šírek, 2009, s. 106)

Uhřičice leží na pravém břehu řeky Moravy. Kolem obce protéká Mlýnský náhon, na jehož toku se dochovalo technické zařízení zvané shybka. Ta se jmenuje Sifon a řeší křížení řeky Valová a Mlýnského náhonu. (povalovi.cz)¹²

Tato obec leží v těsné blízkosti města Kojetína. Část Uhřičic je památkově chráněna, historické centrum vsi tvoří specifická urbanistická struktura s původem ve středověku – tzv. ulicovka. (pamatkovykatalog.cz)¹³

---

¹⁰ Dostupné zde: <https://www.tovacov.cz/mesto/historie/>

¹¹ Dostupné zde: <https://www.troubky.cz/obec-350/informace-o-obci/zajimava-mista-v-troubkach-a-okoli/>

¹² Dostupné zde: <https://www.povalovi.cz/>

¹³ Dostupné zde: <https://www.pamatkovykatalog.cz/uhricice-11960946>

2.15 Zářičí

Obec Zářičí leží ve Zlínském kraji v okrese Kroměříž. K 1. 1. 2023 zde žilo 745 obyvatel. První zmínka o Zářičí pochází z roku 1261. Tato obec má ve znaku modrý štít, na němž je vyobrazena zlatá ryba obtáčeující stříbrný mlýnský kámen. (Šírek, 2009, s. 111)

Zářičí leží na levém břehu řeky Moravy. Nejbližší řeka je však Malá Bečva, obec se nachází na jejím levém břehu. Zářičí je obklopeno poli, dále pak lesy. Na okraji obce se rozprostírá vodní plocha zvaná Velký Pískáč, ta zde vznikla po těžbě šterkopísku. Na návsi stojí kaple svatého Floriána z poloviny 19. století.

3 Obecná charakteristika českých nářečí (obecné češtiny)

V následujících čtyřech podkapitolách se hovoří o souboru hlásek a jejich rozvržení typických pro obecnou češtinu. Dále jsou popsány změny ve skloňování a časování. V poslední podkapitole jsou uvedeny další změny nepřirazené k podkapitolám, které ji předchází. Tato část se opírá o publikaci *Nástin české dialektologie* od Jaromíra Běliče (1972, s. 217–221).

Dále jsou uvedeny hlavní společné znaky českých nářečí, jimiž se liší od ostatních skupin nebo některých z nich.

3.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení

Česká nářečí mají krátké a dlouhé samohlásky. Jejich uspořádání se shoduje se spisovnou češtinou. Soubor krátkých samohlásek má pět členů, stejně jako ve spisovné češtině, a to *a, e, i, o, u* (neexistuje foném *y*). Soubor dlouhých samohlásek má pět hlásek jednoduchých: *á, é, í, ó, ú* a dva fonémy dvojhláskové *ou* a *ej* za spisovné *í*.

Samohláska *y* byla nahrazena *i*, *ý* bylo nahrazeno *ej*, např. *mladej, strejc*. Staré *u* se zachovalo po tvrdých souhláskách, např. *dub, ruka*. Staré *ú* nahradilo *ou*, např. *mouka, nesou*. Za *u* a *ú* po měkkých souhláskách je *i*, *í*, někdy *ej*, např. *břixo, kožix, cizej, cejtít*. Samohláska *e* se z většiny zachovala, *é* bylo nahrazeno *í*, např. *polířka, mlíko*. Samohláska *o* se zachovala, *ó* bylo nahrazeno *ú* (*u*), např. *kúň, rúst*. Samohlásky *a* a *á* jsou zachovány, např. *vobraz, játra*. Za dřívější skupinu *aj* je *ej*, např. *dej, nejdelší*.

Soubor souhlásek odpovídá souboru souhlásek spisovné češtiny.

Měkké *t', d', ň* se vyskytuje pouze před střídnicemi za staré *i*, bývalé *ě* a předhistorické *ę*. Souhláska *ň* se pak vyskytuje za předhistorickou skupinu *nj*. V současnosti se užívá pouze jedno *l* (střední). Stopy po měkkých retnicích *p', b', m', f', v'* jsou zachovány pouze před bývalým *ě* – jejich rozložením do skupin *pj, bj, mň/mj, fj, vj*.

Souhláska *g* jako zvláštní foném se vyskytuje pouze v přejatých slovech, za staré *g* je *h*. Za předhistorické *g'* a skupinu *dj* je *z*. *ž* jako foném neexistuje.

V českých nářečích se vyskytují slabičné souhlásky *l* a *r*. Slabičné *l* se vyskytuje jen za původní tvrdé *l* po retnicích, např. *vľna, pľnej*. Tvrdé a netvrdé *l* po ostatních souhláskách nahradily skupiny *lu* a *lou*, např. *dľuh, sloup*. Koncové *-ľ* ve tvaru jednotného čísla rodu mužského přičestí minulého, které následuje po souhlásce, zaniklo, např. *kľad, nes*. Slabičné *r* nahradilo původní tvrdé i měkké *r*, např. *brzo, křk*. Po souhláskách *č* (*šť*) a *ž* zastupuje *r'* skupina *er*, např. *čert*.

Díky asimilaci znělosti se skupina hlásek *sh-* vyslovuje jako *sx*, např. *sxáňet, sxoda*.

3.2 Skloňovací koncovky

Koncovky podstatných jmen jsou při skloňování totožné se spisovnou češtinou. Podstatná jména, jejichž slovní základ končí na *-s (les)*, *-z (vůz)* a *-l (stůl, stodola)*, náleží z většiny k tvrdým skloňovacím typům.

U tvrdých přídavných jmen je tvar lokálu a instrumentálu většinou totožný, např. *vo starim – ze starim*; naproti tomu u zájmen se v těchto pádech zachoval rozdíl, např. *vo tom našem – s tím našim*. V instrumentálu všech rodů se nejčastěji vyskytuje koncovka *-ma*, např. *ženama, sousedama, dobrejma, našima*.

3.3 Slovesné tvary

Sloveso *být* má v 1. osobě čísla jednotného ve formě minulého času tvar *sem*. Pomocné sloveso se v 1. osobě jednotného i množného čísla času minulého nejčastěji vypouští v případech, kdy je daná osoba vyjádřena zájmenem, např. *já to zvlát, mi to zvládli*.

Jestliže tvar rozkazovacího způsobu slovesa v 2. osobě čísla jednotného končí na *-i*, pak je 1. a 2. osoba čísla množného zakončena koncovkami *-eme* a *-ete*, např. *pošli, pomodli se – pošleme, pomodlete se*.

Příčestí trpná mají ve složených výrazech výsledného stavu jmenné tvary, např. *je zameteno/zameřino, máte pođeláno*.

Pozůstatky přechodníku přítomného jsou znatelné pouze v některých dějových příslovcích jako *fstoje* nebo *fkleče*.

3.4 Další znaky

Párové souhlásky se vyslovují nezněle před samohláskami a jedinečnými souhláskami na mezislovním předělu, z části i na morfémovém švu, např. *sme, nemlufme, núš nexci*. Po *n, ň* a jiných závěrových souhláskách se často mění *s, š, z, ž* v *c, č, ž, ž*, např. *žencká, menčí, honza, jenže*. Souhláska *h* často zaniká ve skupině *hř-*, která stojí před samohláskou, např. *řebík, řibje*. Před *o-* na začátku slova nebo na švu složeniny se vkládá protetické *v-*, např. *vodd'elat, vot táti, zavopatřit*.

Krátkí se dlouhé samohlásky, nejčastěji v koncovkách skloňovacích a časovacích, např. *koledňikum, rúžim, rúžix, umim, d'elam*.

V hojném množství se vyskytuje koncovka *-ove* v 1. pádě množného čísla u podstatných jmen v mužském životném rodě, např. *strejcove, lumpove*. V nepřímých pádech přivlastňovacích zájmen *můj, tvůj, svůj* se objevují jejich stažené podoby, např. *mího tátu, z mejx vjecí, svímu strejcovi*.

U sloves typu *začne – začít se* vyskytují podoby s *-nou-* a *-nu-* v infinitivu a v příčestí minulém a trpném, např. *začnout, začnul, začnutej*.

4 Obecná charakteristika středomoravských (hanáckých) nářečí

V následujících čtyřech podkapitolách se hovoří o souboru hlásek a jejich rozvržení typických pro hanácká nářečí. Dále jsou popsány změny ve skloňování a časování. V poslední podkapitole jsou uvedeny další změny nepřirazené k podkapitolám, které ji předchází. Tato část se opírá o publikaci *Nástin české dialektologie* od Jaromíra Běliče (1972, s. 240–246).

Níže jsou uvedeny znaky hanáckých nářečí.

4.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení

Soubor hlásek je podobný jako v českých nářečích, na části území se však vyskytuje dvojice $l - l$, jako fonémy se zčásti vyskytují i souhlásky $ʒ$ a $ʒ$, k slabičným souhláskám pak patří ještě η .

Měkké t' , d' , n se vyskytuje stejně jako v českých nářečích (viz předchozí kapitolu), navíc však též na většině území před někdejším slabým τ . Jestliže se na daném území vyskytuje dvojice $l - l$, tvrdé l se nachází před starým a , o , u a netvrde l pak před starým i , $ě$ a e . Např. *hlava*, *hlópá* × *list*, *les*. Stopy po dřívějších měkkých retnicích se vyskytují před bývalým $ě$ a také v případech jako *hřibjata*, *holóbjata*, *pod zemňó*, *zemják* a jiných. Stopy po měkkých ostrých sykavkách se zde nezachovaly.

Staré g se zčásti zachovalo ve skupině zg , proto se vyskytuje v těchto nářečích častěji než v českých, konkrétně v onomatopoických a expresivních výrazech jako např. *głgat*. Souhláska g se změnila v h jako u českých nářečí. Foném $ʒ$ se zčásti vyskytuje na východnějších územích, např. *ʒingnót se*. Foném $ʒ$ se zachoval ve skupině $žž$, mimo to se objevuje i v expresivních výrazech, např. *žgat* nebo *žignót*.

V hanáckých nářečích se vyskytuje slabikotvorné l i r ve stejném rozsahu jako v českých nářečích. Ve srovnání s českými nářečimi však nezaniklo koncové $-l$ ve tvaru jednotného čísla rodu mužského přičestí minulého, které následuje po souhlásce, ale stejně jako ve spisovné češtině utváří slabiku, např. *nesl*, *kradl*, *sňedl*. Oproti spisovné češtině a českým nářečím se v hanáckých nářečích vyskytuje i slabikotvorné η , které lze najít na většině území, obvykle však jen v případech, jako je *sedŋ*, *osŋ* a ve slovech od nich odvozených.

Inventář krátkých samohlásek má v některých nářečích pět členů (a , e , i , o , u), v některých šest (a , e , $ě$, i , o , u) a v některých sedm (a , e , $ě$, i , o , $ô$, u). Inventář dlouhých samohlásek má buď pět členů ($á$, $é$, $í$, $ó$, $ú$), tři členy ($é$, $á$, $ó$), nebo velmi omezeně tři členy ($í$, $á$, $ú$).

Ve srovnání s českými nářečimi se dřívější y zachovalo na většině území jako zvláštní foném, nebo splynulo s e , např. *rěba/rěba*. Staré y bylo nahrazeno $é$, např. *stréc*, *staré*. $É$ je také za původní ej a aj , např. *pjekňěší*, *dě*, *néděší*. Staré u , které následuje po tvrdých souhláskách, se na některých územích zachovalo, např. *dub*, *ruku*, na některých však u splynulo s o , nebo je za něj zvláštní foném $ô$, např.

dob/dób. Za staré *ú* je *ó*, např. *lóka, beró, s nohó*. Za staré *u* a *ú*, které následuje po měkkých souhláskách, je *i, í*, popřípadě *é, ê, e*, nebo *é*, z části zůstalo *u, ô, o*, nebo *ó*, např. *cizi/cêzi, ci'it/cé'it, břux/břóx*. Staré *e* se zachovalo. Za staré *é* je však *i/í* stejně jako v českých nářečích. Staré *o* se zachovalo. Za staré *ó* je *ú/u*. Staré *a* i *á* po měkkých a tvrdých souhláskách bylo zachováno stejně jako v českých nářečích. Vyskytují se krátké samohlásky v případech jako *blato, rana, s nama, s vama, dat, x'tet*. Ve většině středomoravských nářečí je pouze krátké *i* a *u*, neexistují zde dlouhé fonémy *í* a *ú*, např. *vim, mlíko, kuň*.

Pro tato nářečí je typická znělostní asimilace *sh-* na *zh-*, např. *zhoda, na zhledanou, zháňet*; skupiny *šč* a *žž* se zachovaly, např. *ešče, ujížžet*.

4.2 Skloňovací koncovky

Mezi koncovkami tvrdých a měkkých podstatných jmen není mnoho rozdílů, a to díky zrušení nebo neprovedení přehlásek v měkkém skloňování. Podstatná jména, jejichž slovní základ končí *-s, -z* nebo *-l*, a podstatná jména jako *host', kořen', lokeť, kůlna, pekárna, Máňa* a některá další náleží k měkkým skloňovacím typům.

Tvary 6. a 7. pádu přídavných jmen jednotného čísla rodu mužského a středního, která mají tvrdé skloňování, jsou rozlišeny, např. *o starím/im × ze starém*; naopak zájmena v 7. pádě se často přizpůsobují pádu 6., např. *o tem, našem × s tem, našem*. V 7. pádě množného čísla všech deklinací se stejně jako v českých nářečích připojuje koncovka *-ma (-ama)*.

Tvar 1. pádu čísla množného rodu mužského životného tvrdých přídavných jmen a rodových zájmen se odlišuje od tvaru neživotného, ženského a středního, např. *ti naši staři × ti/tê naše stari*.

4.3 Slovesné tvary

Pomocné sloveso *být* má v 1. osobě čísla jednotného ve formě minulého času tvar *sem*, ale pouze ve složené formě minulého času. Ve smyslu existenciálním a ve funkci spony se užívá tvar *su/sô/so*, např. *modlil sem se × su u tati, su pječné*.

Jestliže tvar rozkazovacího způsobu slovesa v 2. osobě čísla jednotného končí na *-i/-ê*, pak je 1. a 2. osoba čísla množného zakončena koncovkami *-ime, -ite / êmê, -êtê*, např. *řekňi, modli se, řekňime, modlite se*.

Trpné přičestí se používá u výrazů výsledného stavu ve tvaru složeného skloňování, např. *je zameteni, máme fšecker ôd'elani*. Přechodníky přítomné jsou ještě částečně živé, např. *maja/mňeja, ôviza*.

4.4 Další znaky

V případě neurčitých zájmen a zájmenných příslovcí stojí proti podobám *něgdo, něco, něgde*, apod., které se vyskytují v českých nářečích, podoby jako *negdo, neco, negde*.

Některá podstatná jména ve tvaru 2. pádu jednotného čísla rodu mužského s měkkým skloňováním podléhají skloňování tvrdému, a to koncovkou *-u*, popřípadě *-ô* a *-o*, např. *čaju, plaču*. Tvary 3. a 6. pádu jednotného čísla podstatných jmen mužského rodu, které mají měkké skloňování, se shodují v koncovce *-u*, popřípadě *-ô* a *-o*, např. *f čajů, na sřcu*. Zájmeno *já* se ve 3. pádě užívá výhradně ve tvaru *mňe*.

Skloňování rodových jmen se často shoduje se skloňováním tvrdých přídavných jmen, např. *s tēm, našēm; tēx, našēx*. Dále se rozlišuje životnost a neživotnost číslovek ve tvaru 1. pádu mužského rodu: *dvá, obá × dva, oba; tři, štíří / tři, štěři × tři, štiri / třē, štērē*.

Ke tvarům sloves ve 3. osobě čísla množného se připojují koncovky *-ó, -ijó, -ajó*, např. *spijó, xrápó, rad'ijó*. Tvar slovesa *chtít* ve 3. osobě čísla množného je *xcó*, tvary sloves *jíst* a *vědět* jsou *jijou* a *vijou*. Minulý čas sloves typu *začne, spadne* se vyskytuje bez *-nu-*, např. *usł, uhł, přetł*. Ve tvaru 2. osoby jednotného čísla času minulého se pomocné sloveso vyskytuje v podobě *-s/-z*, např. *usłs?, kradłs tam?, sám sis to ôd'elal, dalz mô to*.

Středomoravská nářečí lze dále členit do dalších nářečních podskupin. Jednotlivé podskupiny se pak mohou lišit i v základních znacích. I přesto, že se nachází na menším území než nářečí česká, rozdíly mezi jednotlivými podskupinami jsou větší. Je však důležité zmínit, že ačkoli dochází v současnosti k potírání těchto rozdílů, oblasti si stále zachovávají svůj krajový charakter mluvy.

5 Charakteristika východních středomoravských nářečí

Východní středomoravská nářečí zaujímají území východně od centrální a jižní nářeční podskupiny až po okraj východomoravských nářečí. Některé znaky jsou význačné pro celou středomoravskou skupinu, některé však souvisí se sousedícími nářečími východomoravskými, pronikají dále na západ. Následující odstavec je věnovaný znakům, které jsou společné pro východní středomoravská nářečí, protože oblast Střední Hané odpovídá z hlediska dialektologie právě východním středomoravským nářečím.

Na tomto území je výslovnost souhlásek *é* a *ó* velmi úzká. Často se užívá *i* bez starého protetického *j-* na začátku slova, např. *it/it', iskra, idlo*. Protetické *h-* na začátku slova se nepoužívá pravidelně. U infinitivů sloves typu *začít, požít* se vyskytují podoby s *-a-*, např. *začat, požat, zabijat*. Ve 3. pádě množného čísla rodu středního a mužského se vyskytuje koncovka *-om*, např. *sósedom, kořatom*. Při skloňování zájmen *můj, tvůj, svůj* se aplikují nestažené tvary, např. *mojeho, tvojemu, svoju*. Sloveso *být* ve 2. osobě jednotného čísla ve smyslu existenciálním a ve funkci spony má tvar *si*. (Bělič, 1972, s. 256–257)

Protože východní středomoravská nářečí stojí na přechodu mezi dvěma nářečními skupinami (středomoravské a východomoravské), jsou jednotlivá nářečí v řadě znaků odlišná. Lze je proto rozdělit do dvou úseků – severního a jižního. Střední Haná je v rámci východních středomoravských nářečí nejzápadnější nářečí severní oblasti. Bělič (1972) tuto oblast přibližuje jako přerovsko-kojetínský úsek.

5.1 Kojetínsko-přerovský úsek

Pro tuto oblast je typická znělá výslovnost párových souhlásek, které stojí na mezislovním předělu nebo na morfémovém švu před samohláskami a jedinečnými souhláskami, např. *g mamince, zme, nuž nexco, kobme*. Na začátku slov nebo na švu slov složených se nachází *o-* bez protetického *v-*, např. *on, obešel, zaonačit*. Příznačné je i *-t'* na konci infinitivu, např. *orať, d'elat', piť*. Tvary rozkazovacího způsobu od slovesa *být* jsou *bod', bod'me, boťte*. Hlávka *v*, která následuje po neznělé souhlásce, podléhá asimilaci, např. *kfočna, tfrdá, sfička*. Skloňování slov typu *staveňi* se vyrovnává se skloňováním slov typu *sřce*, např. *do obila, ze staveňa*. (Bělič, 1972, s. 257–258) Čisté dlouhé *í* se v oblasti nevyskytuje, každé *í* se mění v úzké *é*, nebo častěji v krátké *i*. (Bartoš, 1895, s. 42)

6 Metodologie

Jak bylo řečeno v úvodu práce, cílem je zmapovat stav středomoravského nářečí na Střední Hané v mluvě mladé generace. Jako výzkumný problém jsme si vytyčili analýzu rozhovorů s nositeli dialektu, a to s mladými dospělými ve věku 18–24 let. Tento věk byl vybrán jednak s ohledem na věkovou skupinu, do níž náleží i autorka práce, jednak proto, že v tomto věku mají mladí lidé jazyk plně osvojen, a to i ve více variantách. Očekávám od nich užívání nářečních prvků, ale pod vlivem nivelizace a pronikání obecné češtiny i prvků nespisovných, které k nářečí nepatří. Vzhledem k absolvované školní docházce může nastat i situace, že dá respondent přednost spisovné češtině.

Respondenti byli rozděleni do čtyřech kategorií podle věku. K rozdělení došlo kvůli přehlednosti, skupina respondentů byla zkoumána jako celek a nepředpokládaly se velké rozdíly dle věku respondenta.

Kategorie nejmladších respondentů ve věku 18–20 let je označena písmenem A, skupina 21letých respondentů písmenem B, kategorie 22letých respondentů má písmeno C a nejstarší respondenti ve věku 23–24 let mají skupinu označenou písmenem D. Respondenti nejsou nazýváni pravými jmény, pro jejich rozlišení slouží písmenné označení věkové skupiny a číslo v dolním indexu. Toto označení slouží jak pro zachování anonymity respondentů, tak pro snadnou orientaci mezi nimi. Respondenti věděli, že je s nimi veden dialog, který bude analyzován do bakalářské práce, a s účastí na výzkumné sondě souhlasili.

Při výběru respondentů bylo zohledněno několik kritérií. První podmínkou byl věk, respondent musel být v době nahrávky starší 18 let, ale mladší 25 let. Dále musel dosavadní život, nebo alespoň většinu života strávit v jakémkoli městě či obci v mikroregionu Střední Haná. Respondenti byli pečlivě vybíráni i podle původu. Jejich rodiče měli nejlépe pocházet ze zkoumané oblasti, do práce však byly zařazeny i nahrávky respondentů, jejichž jeden rodič nepocházel přímo z mikroregionu, ale z jeho blízkého okolí (např. Přerov).

U čtyřech respondentů se nepodařilo naplnit všechny tři podmínky. Tři respondenti jsou původem z Chropyně, která v současné době není členem mikroregionu Střední Haná. Všechny tři nahrávky však byly začleněny do práce, protože v minulosti toto město členem mikroregionu bylo. Mimo to se Chropyně nachází v těsné blízkosti Záříčíc, které členem tohoto svazku obcí je. Jeden respondent pochází z obce Vrchoslavice. Jeho nahrávka byla začleněna do práce, protože se obec nachází v těsné blízkosti města Němčice nad Hanou a obcí Stříbrnice a Měrovce nad Hanou – všechna tři místa jsou členy mikroregionu, proto nelze předpokládat větší jazykové rozdíly.

Respondentům nebyly kladeny konkrétní otázky. Vždy byl kladen důraz na to, aby v nahrávce byla zachycena jejich autentická mluva. Respondentům nejvíce činila problém přítomnost diktafonu. Mluva někdy nebyla přirozená nebo nevěděli, co mají říkat. I proto nebylo několik nahrávek zařazeno do analýzy. Několik nahrávek se konalo v soukromí respondentů, kteří nahrávku udělali sami, protože

se nechtěli nebo nemohli dostavit na osobní setkání. Několik nahrávek vzniklo za přítomnosti autorky práce, která měla možnost dávat návodné otázky, některé nahrávky byly vedeny formou spontánního rozhovoru. Některé nahrávky vznikly na veřejných místech (např. ulice, hospoda), kde několik respondentů naráz vede spontánní rozhovor.

Analyzováno bylo celkem 20 respondentů. Deset z nich pochází z obce Troubky, tři z Chropyně, dva z Tovačova, jeden z Polkovic, stejně jako z Vrchoslavic, Měrovic nad Hanou, Kojetína a Němčic nad Hanou. Jeden respondent měl v době nahrávání 18 let, jeden 19 let, jeden 20 let, šesti respondentům bylo v době nahrávání 21 let, sedmi respondentům bylo 22 let, tři respondenti měli 23 let a jeden respondent měl 24 let. Nahrávání se zúčastnilo 11 mužů-respondentů a 9 žen-respondentek.

Získaný materiál nebyl celý přepisován, analýza je založena na excerpci znaků, které se v jednotlivých nahrávkách (ne)objevily. Analýza jedné nahrávky obsahuje označení respondenta písmenem a číslem v dolním indexu, dále informace o respondentovi jako rok narození, místo narození, původ rodičů, současné bydliště a místo studia či pracoviště. Poté následuje samotná analýza. Nejprve jsou zpracovány znaky obecné češtiny a poté znaky hanáckých nářečí. Při analýzách se vycházelo z teoretické části této práce, byly sledovány jevy hláskové i morfologické.

7 Analýzy nahrávek

7.1 Skupina 18–20letých respondentů

Tato podkapitola se věnuje analýze nahrávek 18–20letých respondentů. Skupina čítá tři respondenty. Jeden respondent studuje střední školu, druhý studuje vysokou školu, třetí již pracuje.

7.1.1 Respondent A₁

Respondent A₁ se narodil v roce 2005 v Troubkách. Jeho oba rodiče pocházejí přímo z této obce. Respondent nyní žije v Troubkách a studuje střední školu v Přerově.

Tento respondent převzal z obecné češtiny jev, kdy souhlásku *i* nedůsledně nahrazuje obecněčeským *ej* – *prej, nejakej fest, novej, dobrej*. Druhým znakem obecné češtiny je vyslovení *i* za původní *é* – *to neňi možní*.

V jeho mluvě je z hlediska hanáckého nářečí nápadná absence rázu, použil např. *vúterí* místo *f?úterí* (v úterý) nebo *auš* místo *a ?uš* (a už). Respondent v projevu důsledně užívá krátké *i* – *po dobrim, po zlim, rixliho, přišři vikent, takovi, osmiho třeři, to je řeški, to je dobri, nevjeřim, vipoukli*.

V nahrávce lze slyšet sloveso *moci* v 1. osobě čísla množného času přítomného ve tvaru *možem*. Jedenkrát se v projevu objevila spojka *jestli*, u které respondent vynechal počáteční *j*- a část souhláskové skupiny uvnitř slova – *esi*.

Respondent jinak upřednostňoval spisovné tvary před nářečními – *nejak, moji vizitku, sme špatní, ...*

7.1.2 Respondentka A₂

Respondentka A₂ se narodila v roce 2004 v Chropyni. Její matka pochází z Chropyně, její otec z Přerova. Část svého života prožila v Chropyni, část v Troubkách, obě místa však z hlediska dialektu patří do stejné oblasti. Respondentka studuje vysokou školu v Liberci, v prostřední zkoumané oblasti nebydlí pouze tři měsíce.

Její mluva nese dva znaky obecné češtiny. Užívá dvojhlaskový foném *ej* místo *i* při spojení přídavného jména s podstatným jménem mužského rodu: *celej den, kterej, je zajmavej, ten podržizenej, nečekanej moment, strašnej bordel*. Jinde v projevu používá důsledně *i* místo spisovného *é*, a to v případech, kdy jde o spojení přídavného jména s podstatným jménem v množném čísle – *klasické dni, takové dni, záďerovi vjeci, různé situace, situace nejsou důležité, na různé mise, různé úkoli, obrovské batohi, samí hovadřini*, v případech spojení přídavného jména nebo zájmena a podstatného jména v jednotném čísle – *přijezdoviho dnu, nějakí vibaveňi, takové prodloužeňi, žádní jídlo*, dále ve jmenné

části slovesně-jmenného přísudku – *bilo to pječne pojatí, bilo to hustí a drsní, bilo to bľbí, bili zme zexcaní*.

V mluvě respondentky však převažují znaky hanáckého nářečí. Prvním z nich jsou tvary jednotného čísla podstatných jmen mužského rodu s měkkým skloňováním, které mají v 6. pádě koncovku *-u* – *v libercu, f pokoju*. Podstatná jména rodu ženského s měkkým skloňováním nesou ve 4. pádě taktéž koncovku *-u* – *na xvilu, večerů, prácu*, podobně je tomu i u zájmena *ona*, které je v nahrávce ve tvaru *ju*. Podstatné jméno *kopec* ve 2. pádě podléhá tvrdému skloňování – *do kopca*.

Ve 3. osobě čísla množného respondentka neuzivá koncovku *-ó, -ijó* nebo *-ajó*, ale *-ou, -ijou* nebo *-ajou* – *číhajou, uđelajou*. Sloveso *být* ve významu existenciálním je v nahrávce užito ve tvaru *su*. Trpné přičestí se vyskytlo jednou ve tvaru *mít uklizení*.

V projevu respondentky se dále vyskytovaly krátké samohlásky na místech, kde ve spisovné češtině stojí samohlásky dlouhé – *xcat, od blata*.

Respondentce A₂ v projevu chybělo užití rázu. Místo spisovného *coš žale* vyslovila *cožale* (což ale), dále místo spisovného *f žuvozofkax* vyslovila *vuvozofkax* (v uvozovkách).

Respondentka zároveň použila *s tama* místo *ottut* nebo *ottamtut*, dále přirovnání *jak sviňa*, spojku *aji* místo *i*, podstatné jméno *vjetř* místo *vitr* a částici *tož*, která je pro oblast typická. Její výslovnost slovesa *být* v 1. osobě množného čísla času přítomného je *zme*.

7.1.3 Respondent A₃

Respondent A₃ se narodil v Troubkách roku 2003 a celý dosavadní život pobýval v této obci. Jeho oba rodiče pochází z Troubek. Respondent vystudoval střední školu v Přerově, kde v současné době bydlí i pracuje.

Mluva respondenta A₃ nese jediný znak obecné češtiny. Respondent mění spisovné *é* za obecněčeské *i* – *g bakalářské práci, je to každího vjec, škola d'iki které mám, filmi a takové vjeci*.

V nahrávce lze slyšet i prvky hanáckého nářečí. Kupříkladu krátká výslovnost souhlásky *i* – *nejaki stavi, špatni číslo*. Podstatná jména ženského rodu s měkkým skloňováním nesou ve 4. pádě koncovku *-u* – *za prácu, zmňeřil fazu, na vápeňicu*.

Výrazná je také absence rázu, která byla zaznamenána v pěti případech z možných sedmi – *užaňi* místo *uš žaňi*, *řeklale* místo *řekļ žale*, *nežabix* místo *neš žabix*, *ad'uš* místo *at' žuš*, *xod'imi rát* místo *xod'ím ži rát*.

Tento respondent mluvil spisovnou češtinou i přesto, že mohl použít nářeční variantu nebo obecnou češtinu. Jedná se o slova jako *ňegdo, ňekam, ňeco, nejlepší, necelí rok ža púl, volní čas, nemůžu*, spojka *i*, *na poli*.

U výrazů *s klukama* a *s kámošema* nelze říci, zda se jedná o jev hanáckého nářečí, nebo obecné češtiny, protože pro obě skupiny jazyka je typická koncovka *-ma* v instrumentálu všech rodů.

7.2 Skupina 21letých respondentů

Tato podkapitola se věnuje analýze nahrávek 21letých respondentů. Skupina čítá šest respondentů, čtyři z nich pracují, dvě respondentky studují vysokou školu.

7.2.1 Respondentka B₁

Respondentka B₁ se narodila roku 2002 v Chropyni. Část života prožila ve městě Chropyně, část pak v obci Troubky. Její matka pochází z Chropyně, otec z Přerova. Respondentka studuje v Liberci.

Mluva respondentky B₁ vykazuje jediný jev obecné češtiny, a to užití dvojhlasového fonému *ej* místo spisovného *í* – *takovej titul, krásnej*. Je pozoruhodné, že respondentka pochytila pouze jeden jev obecné češtiny, vzhledem k tomu, že se již delší čas pohybuje v prostředí Liberce.

V tomto projevu výrazně převažují rysy hanáckého nářečí. Podstatná jména rodu mužského měkkého skloňování ve 2. pádě respondentka skloňuje tvrdě – *do liberca, do ?olomouca¹⁴, u ?aleša, s prvního mája, s posledního mája*. Tvar podstatného jména mužského rodu jednotného čísla měkkého skloňování přebíral koncovku *-u* – *na polu*. I podstatná jména rodu ženského s měkkým skloňováním nesou ve 4. pádě koncovku *-u* – *ledňicu, televizu, xvilu*. Podobně se skloňuje zájmeno *můj*, které má v nahrávce nestažený tvar *moju*. Specifické tvary má zájmeno *ona*, jež je v projevu použito ve třech různých tvarech – *s ňou, pro ňu, ju*. Dvojhlaska *ou* je nahrazena ve dvou případech souhláskou *ó* – *kópili, z mamó*. Samohláska *í* je nahrazena ve třech tvarech samohláskou *é* – *bílé barák, každé tédeň*. Samohláska *i* se v mnoha případech vyskytuje z hlediska kvantity krátká – *komenski, celi přerof, přerofski, rodili přerovan, komenskim, užitečni, celi rok, pišu, ňejaki, umit, musim bit* (ve smyslu musím být), *skřiňe, stric*. Podobný případ je u slova *chtít*, ve kterém respondentka nahradila *í* samohláskou *e* – *xítet*. Podstatné jméno *týden* je zakončeno souhláskou *ň*, respondentka slovo použila ve tvaru *tédeň*.

Slovesa *chci* a *nechci* nejsou zakončena koncovkou *-o*, nýbrž koncovkou *-u* – *xcu, nexcu*. Sloveso *nebýt* je v 1. osobě čísla jednotného přítomného času užito ve tvaru *nejsu*. Sloveso *mít* je v infinitivu použito jako *budeš mňet*, v 3. osobě čísla množného času přítomného nebyla vyslovena koncovka *-ó*, ale *-ou* – *majou*, podobně i sloveso *dělat* v nahrávce zaznělo v podobě *d'elajou*.

Specifikem nářeční mluvy je i absence rázu – *doobíváku* místo *do ?obíváku, uučení* místo *u ?učení*. V mluvě respondentky se vyskytlo i slabikotvorné *ŋ* – *do osŋnácti*. Místo spisovného *můžeš* došlo k vyslovení *možeš*.

---

¹⁴ V tomto případě skloňuje název města Olomouc v mužském rodě, přestože je ve spisovné češtině rodu ženského.

Z lexikálního hlediska obsahovala nahrávka dvakrát částici *tož*, čtyřikrát spojku *aj* a jedenkrát *aji* místo spisovného *i*, dále podstatné jméno *vjetř* místo spisovného *vítř*, přirovnání *jak sviňa* a nakonec *s tama* místo spisovného *ottut* nebo *ottamtut*.

Ve spoustě případů respondentka mluvila spisovně, přestože šlo použít nářeční variantu, obecněčeskou variantu nebo varianty obě. Například na místě obecněčeského *i*, vzniklého v důsledku úžení, používala důsledně spisovné *é* v zakončení přídavných jmen a zájmen středního rodu v jednotném čísle: *je to takové, nepraktické, kombinované studijum, mám to naplánované, něco užitečného, je to takové morbidní, strávené otopledne* nebo také v zakončení množného čísla – *spracované otáski, nějaké aktiviti, nějaké skládački*. Dále užívala nediftongizované *i* – *nejakí pohovor, bit neňi zrekonstruovaní, nějakix atestací*. Slovní tvar *do troubek* by se v dialektu objevil ve formě *do tróbek*, ale respondentka tuto formu nepoužila. Spisovnou podobu měl i slovesný tvar *zobrazují* místo nářečního *zobrazujó* nebo hovorového *zobrazujou*. I u slov *umít, tíden, mít, povykládat* mohla být zvolena nářeční varianta.

V instrumentálu množného čísla byla vyslovena koncovka *-ma*, která je typická jak pro obecnou češtinu, tak i pro hanácké nářečí – *takovíma velkíma pavoukama*.

7.2.2 Respondent B₂

Respondent B₂ se narodil v roce 2002 v Troubkách. Doposud žil pouze v této obci, stejně jako oba jeho rodiče. Respondent nyní žije v Troubkách a pracuje v okrese Přerov.

Mluva respondenta vykazuje dva znaky obecné češtiny. Respondent mění spisovné *é* za obecněčeské *i*, a to v případech, kdy jde o přívlastky shodné – *nejakí narozeňini, ti dva vižvikání*, nebo o jmennou část slovesně-jmenného přísudku – *lifti sou draží, to je nevíhodní, to nebude víhodní, to neňi možní, to bilo nařáxlí*. Druhým rysem obecněčeské variety je užití dvojhláskového fonému *ej* v koncovce místo spisovného *i* – *novej, druhej, stejnej motor, nejakej tíden, volnej, druhej den*.

Mluva respondenta B₂ však vykazuje více rysů hanáckého nářečí. Jedním z nich je krátká samohláska *i*, kterou lze slyšet v koncovce přídavných jmen – *hovada skurveni, úplně stejni, stejni plat*. Podstatná jména, která se ve spisovné češtině skloňují podle vzoru *růže*, skloňuje podle vzoru *žena* – *krajňica, práca*. Zájmeno *ona* má ve 4. pádě podobu *ju* místo spisovného *ji*. Dvojhláska *ou* je v jednom případě nahrazena koncovkou *-ó* – *nedáme zelenó*.

Sponové sloveso *být* má v 1. osobě čísla jednotného času přítomného tvar *su*. Pozoruhodné je, že jmennou část tohoto přísudku tvoří obecněčeský tvar *hodnej*. Sloveso *nevědět* má ve 3. osobě množného čísla času přítomného tvar *nevijó*.

Respondent B₂ místo spisovného *někam* vyslovil *nekam*. Ve výslovnosti *sto osmdesát* lze rozlišit dva nářeční prvky – absenci rázu a slabikotvorné *ŋ*, tedy *sto osŋdesát*.

Ostatní užití nářeční jevy byly lexikální. V nahrávce lze slyšet, jak respondent říká *štverku bi mu dali* místo *čtířku bi mu dali*, dále *s kama* místo *otkut*, *s tama* místo *ottut* nebo *ottamtut*, *aj gdiš* místo *i gdiš*, *blul* místo *blil*, *fšeci* místo *fšixni* a *dvje sta* místo *dvje st'e*.

Respondent použil v 7. pádě čísla množného koncovku *-ma*, konkrétně v případě *s t'ema psama*.

7.2.3 Respondentka B₃

Respondentka B₃ pochází z Němčic nad Hanou, narodila se v roce 2002. Respondentka krátce studuje v Ostravě.

Mluva respondentky vykazuje hned několik znaků obecněčeské mluvy. V nahrávce lze slyšet sloveso *nadávat* ve 3. osobě množného čísla přítomného času ve tvaru *nadávaj*. Zároveň bylo zaznamenáno protetické *v-* před *o-* na začátku slova – *vo co*. Respondentka mění spisovné *é* za obecněčeské *í*, a to v případech, kdy jde o přívlastky shodné – *jakikoli slovo* nebo o jmennou část slovesně-jmenného přísudku – *slovo je kouzelní, to je rostomilí*.

Z hanáckého nářečí respondentka použila pouze částici *tož*.

Absence rázu byla zaznamenána ve stejné míře jako jeho přítomnost – *gdižuš, touš, faktuš* (absence), *f ʔostravje, s ʔostrafšćini, f ʔangličćiňe* (přítomnost). Přítomnost rázu byla vždy zaznamenána po předložkách.

V některých případech respondentka mluvila spisovně, přestože šlo použít nářeční nebo obecněčeskou variantu – *ňejak, dobré ráno, nemúžež bíť sprostí, přet pacijenti*.

7.2.4 Respondent B₄

Respondent B₄ pochází z Troubek, narodil se roku 2002. Jeho otec je z Troubek, matka z Přerova. Respondent nyní bydlí v Troubkách a pracuje v Tovačově.

Mluva respondenta vykazuje dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je užití dvojhlasového fonému *ej* v koncovce přídavných jmen a neurčitého zájmena – *t'estovinovej, dobrej, druhej, starej, šetřivej, jinej, zamňesnanej, každej*. Druhým znakem je užití samohlásky *í* v koncovce místo spisovného *é*, většinou jde o přívlastek shodný, který se pojí s podstatným jménem rodu středního čísla jednotného – *ňejakí kořeňí, zaplí vizváňeňí, za dobrí slovo*, s podstatným jménem v množném čísle – *ňejakí nudle, fejkoví nudle*, nebo s neurčitým zájmenem – *ňeco takovího*.

Podstatná jména rodu ženského s měkkým skloňováním respondent skloňuje tvrdě – *sňídaňu, večeňu, teoriju*. Obdobně je na tom zájmeno *ona*, které má ve 4. pádě také koncovku *-u* místo spisovného *-i* – *ju*. Podstatné jméno mužského rodu jednotného čísla má v 6. pádě shodně s hanáckým nářečím koncovku *-u* – *f prosincu*.

Slovesa *mít* a *píchat* mají ve 3. osobě čísla množného času přítomného koncovku *-ou* – *majou*, *píxajou*. Sloveso *nemoct* bylo použito v 2. osobě jednotného čísla času přítomného ve tvaru *nemožeš*. Infinitiv *vzít* měl podobu *vzat*. Ve slovech odvozených od slovesa *jít* respondent nahrazoval *-j-* písmenem *-n-* – *vinde*, *dondem*.

Z lexikálního hlediska byla použita některá slova typická pro hanácké nářečí – *do zemáků*, *tož*, *aj*, *čupnout*, *hnojisko*, *dvje sta*, *štverku*, *fšeci*. Absence rázu se vyskytovala ve spojení předložky *v* a podstatného jména – *vaustrálíji*, *vautomatu*.

Respondent použil v 7. pádě čísla množného koncovku *-ma*, konkrétně v případech: *mezi svátkama*, *normálňíma*.

Byla však zaznamenána i slova, u nichž respondent jednoznačně upřednostnil spisovnou variantu před nářeční – *ve dveřích*, *večeři*, *koupí se*, *ňejak*, *ňejaká*, *něco*.

7.2.5 Respondent B₅

Respondent B₅ se narodil v obci Troubky roku 2002. Oba jeho rodiče pochází taktéž z Troubek. Respondent v současné době bydlí v Troubkách a pracuje v Olomouci.

Mluva respondenta vykazuje dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je užití dvojhlásky *ej* v koncovce přídavných jmen, zájmen a částice *prý* – *novej*, *celej*, *vipnutej*, *zlatej*, *loveckej*, *čistej*, *dvanáctej*, *třináctej*, *zamňesnanej*, *posranej*, *zaplacenej*, *každej má na to jinej pohled*, *ňejakej*, *jakej*, druhým znakem je nedůsledné užití *í* místo spisovného *é* – *něco jiního*, *noví gufero*, *něco takovího*, *takoví ti*, *kolik to je čistího*.

Podstatná jména rodu ženského i mužského s měkkým skloňováním respondent skloňuje tvrdě – *koulu*, *ned'elu*, *sňídaňu*, *večeřu*, *mňesícu*, *v olomoucu*¹⁵. Podle Internetové jazykové příručky¹⁶ obyvatelé Moravy často umísťují koncovku *-a* ve 2. pádě podstatných jmen rodu mužského skloňovaných podle vzoru *hrad*. To dokládá i tvar slova *kufř* v nahrávce – *do kufra*. Osobní zájmena *já* a *ona* respondent skloňuje v 7. pádě jako *se mnó* a *s ňou*.

V jednom případě respondent zaměnil spisovnou koncovku *í* za nářeční *é*, a to ve spojení přídavného jména a podstatného jména rodu mužského čísla jednotného – *celé den*. Přídavná jména, která se pojila s podstatnými jmény rodu středního čísla jednotného nebo s podstatným jménem čísla množného, měla v koncovce krátké *-i* – *triko žluti*, *triko rúžovi*, *tučnim písmem*, *sírovi ňiře*, *tim si nevid'elá*.

Ve slovesu *nakoupit* je dvojhláska *ou* nahrazena samohláskou *-ó-* – *nakópit*. Ke slovesu *kazit* ve 3. osobě čísla množného nepřipojil koncovku *-ijó*, nýbrž *-ijou*, v nahrávce lze tedy slyšet tvar *kazijou*.

¹⁵ V tomto případě skloňuje název města Olomouc podle mužské deklinace.

¹⁶ Dostupné zde: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=221>

Slovesa *být* a *nebýt* v 1. osobě čísla jednotného času přítomného jsou ve tvaru *su* a *nejsu*. I sloveso *chtít* má své specifické tvary – v infinitivu *xřet*, v 1. osobě čísla jednotného času přítomného *xcu*.

Respondent vyslovuje tvrdě párové souhlásky, které stojí před souhláskami jedinečnými – *mi zme tam bili*. Výrazná je i absence rázu hned v několika případech – *litra púl, hejale, voku, tagale, potomaš, vauře, vostravje*. Respondent skloňuje specificky i ukazovací zájmeno *to* – *tim si nevid'elá, dostaneš tex*. V jednom případě použil i slabikotvorné *ŋ* místo *m* – *seŋdesát*. Hláska *v* podlehla asimilaci ve slově *sfíčka*. U slov *ještě* a *jestli* byla vynechána počáteční hláska *j*, u druhého z nich ještě část souhláskové skupiny uvnitř slova – *ešte, esi*. Místo spisovné spojky *i* byla použita nářeční varianta *aji*.

7.2.6 Respondent B₆

Respondent B₆ se narodil roku 2002 v Troubkách. Jeho oba rodiče rovněž pochází z této obce. Respondent v současné době žije v Troubkách a pracuje v Břestu.

V mluvě respondenta byly zaznamenány dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je užití dvojhláskového fonému *ej* v koncovkách přídavných jmen rodu mužského a částice *prý* – *vikalenej, nakalenej, šťasnej, ud'elanej, blbej, velkej, otpočatej, připravenej, přejetej, prej*. Druhým znakem obecněčeské mluvy je užití *i* místo spisovného *é* – *dlouhí období, je to braní, kolem tvího baráku, zažil sem si svi, nějakího*.

Naproti tomu se v mluvě respondenta vyskytuje více znaků hanáckého nářečí. Podstatné jméno rodu ženského i mužského s měkkým skloňováním respondent skloňuje tvrdě – *taková práca, sviňa* (1. pád), *vápeňicu, borca* (4. pád).

V jednom případě respondent vyměnil spisovnou koncovku *i* za nářeční *é*, a to ve jmenné části slovesně-jmenného přísudku – *seš mladé*. Některá přídavná jména, která se pojila s podstatnými jmény rodu středního čísla jednotného nebo s podstatným jménem čísla množného, měla koncovku *-i* – *dobri, důležití, teť je to dobri, je to strašni*. V koncovkách zájmen, kde by se ve spisovné češtině vyskytla dvojhláska *ou*, respondent vyslovil *-ó* – *nejakó halu, se mnó bila*. Spisovné *i* v kořeni slova bylo dvakrát nahrazeno nářečním *é* – *strécu, lébi*. V některých případech respondent vyslovil *i* místo spisovného *i* – *lébi, zabirá, tim pádem*.

Ke slovesům ve 3. osobě čísla množného respondent nepřipojoval koncovky *-ó*, *-ajó* nebo *-ijó*, nýbrž *-ijou* a *-ou*, v nahrávce lze tedy slyšet tvary *hrajou, vozijou se hnoje*. Slovesa *chtít* a *být* (v záporu) byla použita v 1. osobě čísla jednotného času přítomného, jejich podoby byly *xcu* a *nejsu*.

Před jedinečnou souhláskou *m* respondent užil tvrdou výslovnost párové souhlásky – *mi zme kouřili*. V jednom případě byla zaznamenaná absence rázu – *žeale*. Respondent specificky skloňuje zájmeno *to* – *tim pádem, k temu dal*. Mezi další změny patří užití *aj* místo spisovné spojky *i*, *mňet* místo *mít*, *fšeci* místo *fšixňi* a zesíleného záporu *neže*.

7.3 Skupina 22letých respondentů

Tato podkapitola se věnuje analýze nahrávek 22letých respondentů. Skupina čítá sedm respondentů, z nichž pět studuje vysokou školu a dva pracují.

7.3.1 Respondentka C₁

Respondentka C₁ se narodila v roce 2002 ve městě Tovačov. Oba její rodiče pochází z Tovačova. Respondentka studuje třetím rokem v Brně.

Respondentka používá dvojhhlásku *ej* v koncovkách přídavných jmen rodu mužského a částice *prý* – *druhej, minulej týden, zajmavej předmňet, příjemnej řučitel, bil fakt příjemnej, čtvrtej rok, prej*. Dalším znakem obecněčeské mluvy je užití *i* místo spisovného *é* – *ňejakí osvječeňí, něco neskutečňího, dvacatího sedmího, jednotliví strukturi, rúzní příhodi, plusoví bodi, neňi to bježňi, bude zajmaví*.

Z hanáckého nářečí byly zaznamenány pouze dva jevy. Čtyřikrát lze v nahrávce slyšet zájmeno *všichni* v podobě *fšeci*. U slova *shrnout* byla zaznamenána znělostní asimilace, respondentka je vyslovila jako *zhřnula*.

Většina projevu byla vedena spisovnou češtinou, lze to dokázat na příkladech, které mohly mít nářeční nebo obecněčeskou variantu – *bili jsme, nevjed'eli jsme, probrali jsme, f řúžasu, bil načení, s toho, s tohoto, nás čekají, mít, múžu, múžou, ňejakou, ňegdo, ...*

7.3.2 Respondent C₂

Respondent C₂ se narodil v roce 2001 v Kojetíně, kde celý dosavadní život pobývá. Oba jeho rodiče pochází ze zkoumané oblasti.

Respondent nahradil spisovné *i* dvojhhláskou *ej* nejen v koncovce přídavného jména *levej*, ale také v kořeni slova *bejt*. Dále nahrazuje spisovné *é* obecněčeským *i* – *zajmaví téma, mňet pomíxaní*.

Nářečních prvků respondentova mluva nevykazuje mnoho. V některých případech dodržuje užití krátkého *i* – *závid'im, mluvím, t'ěšim, nevim*, ovšem nesystematicky, protože užívá i dlouhé *i* – *povídat, říkat*. Zájmeno *ona* má v případě respondenta C₂ ve 4. pádě tvar *ju*. Sloveso *mít* pak užil ve tvaru *mňet*.

Absence rázu byla zaznamenána ve stejné míře jako jeho přítomnost – *nevimo čem, mňe to čekááš, fšexnoot sestri, češřínuaangličřínu × o řaňgličřínu, šřestří řa zdraví*.

7.3.3 Respondent C₃

Respondent C₃ se narodil v roce 2001 v Měrovicích nad Hanou. Oba jeho rodiče pochází z této oblasti. Momentálně studuje třetím rokem v Brně.

Respondentova mluva vykazuje pouze dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je užití dvojhlásky *ej* v koncovce přídavných jmen rodu mužského – *starej, druhej*. Dalším znakem obecněčeské mluvy je užití *í* místo spisovného *é* – *asistenský, učitelský, nějakí, na tí škole*.

Prvků nářečních má respondent ve své mluvě více. Prvním z nich je užití samohlásky *é* místo spisovného *í* v koncovkách přídavných jmen, která se vážou k podstatným jménům rodu mužského – *takové strax, tíden mám domluvené, stres bil zbitečné*. Vztažné zájmeno *kerá* má ve 4. pádě koncovku *-ó – keró*. Samohlásku *i* pak v jednom případě nahradil nářečním *e* – *povekládat*. V některých případech dodržoval užití krátkého *i* – *stari, dobri, bakalářskim, kerí, říkala*, ovšem nedůsledně, protože se v nahrávce objevuje i dlouhé *í*, např. *tíden, říkal, s ní, asistenský, učitelský, nějakí, na tí škole*.

Zájmeno *ona* má ve 4. pádě tvar *ju*, zájmeno *my* v 7. pádě tvar *s nama*. Slovesa *moci* a *chtít* (v záporu) mají v 1. osobě čísla jednotného času přítomného tvary *možu* a *nexcu*. Infinitiv slovesa *mít* pak lze slyšet v podobě *mňet*.

7.3.4 Respondentka C₄

Respondentka C₄ se narodila roku 2001 v Troubkách. Oba její rodiče pochází z této obce. Respondentka momentálně studuje třetím rokem v Olomouci, bydlí však v Troubkách.

Mluva respondentky vykazuje dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je užití dvojhlásky *ej* v koncovce přídavných jmen rodu mužského – *dobrej, vískumnej*. Dalším znakem obecněčeské mluvy je užití *í* místo spisovného *é* – *cosi takovího*.

Mluva respondentky vykazuje i několik znaků hanáckých nářečí. V některých případech dodržuje užití krátkého *i* – *druhi kafe, nevím*, ovšem nesystematicky, protože užívá i dlouhé *í* – *mluvím, medijálňíma*. U slova *ještě* byla vynechána počáteční hláska *j* – *ešře*.

Z nářečního hlediska je též výrazná absence rázu, která se v mluvě respondentky vyskytuje pravidelně – *faktomlouvám* místo *fakt ťomlouvám*, *zautobusu* místo *s ťautobusu*, *bařoxa šla sem* místo *bařox ťa šla sem*, *neúimislňe* místo *neřúimislňe*.

7.3.5 Respondentka C₅

Respondentka C₅ se narodila v roce 2001 v Tovačově. V nynější době pracuje v Přerově a bydlí v Tovačově.

Mluva respondentky vykazuje dva znaky obecné češtiny. Respondentka užívá dvojhlásku *ej* místo spisovného *í* – *takovej, celej*. Druhým znakem je užívání *í* místo spisovného *é* – *nic jiního, nástroje kerí zabalíme, některí vjeci, je to složití, různí nástroje*.

V nahrávce nebyl rozpoznán žádný rys hanáckého nářečí. V případech, kde lze použít nářeční variantu, se respondentka vyjadřuje spisovně – *posílají, d'elají, ukládají, některé, nějaké, umít, tídne*.

7.3.6 Respondentka C₆

Respondentka C₆ se narodila roku 2001 v Troubkách. Oba rodiče pochází ze zkoumané oblasti. Respondentka studovala střední školu v Prostějově a Tovačově. Dosud bydlela v Troubkách, několik měsíců žije u Prostějova a pracuje v Přerově.

Mluva respondentky vykazuje dva znaky obecné češtiny. Respondentka používá dvojhlásku *ej* místo spisovného *í* v koncovce přídavných jmen – *rozjetej, černejx*. Spisovné *é* je nahrazováno obecněčeským *í* – *je to drsní, pokaždí, lidi kteří zabil*.

Z hlediska hanáckého nářečí se v nahrávce objevil jen jeden jev. Respondentka užívá krátké *i* – *pátim d'ile, je to husti, jednoduxiho důvodu, takovim smislu*.

V ostatních případech mluvila respondentka spisovně, např. ve slovesu *spát* užila spisovně dlouhé *á* místo krátkého. Jinde používala *ráz* – *tak ?ot fčerejška, človjek ?ale*. Slovo *osmdesátá* bylo vysloveno spisovně se slabičným *ṁ*, nikoli nářečně se slabičným *ṛ*.

7.3.7 Respondentka C₇

Respondentka C₇ se narodila v roce 2002 v Polkovicích. Oba její rodiče pochází z této oblasti. Respondentka studovala střední školu v Kojetíně, momentálně studuje a pracuje třetím rokem v Olomouci, kde rovněž přechodně žije.

V mluvě respondentky byly zaznamenány dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je používání dvojhlásky *ej* místo spisovného *í* v koncovkách přídavných jmen rodu mužského – *samostatnej, jinej, celej*. Druhým znakem je nahrazování spisovného *é* obecněčeským *í* – *osṁnácího, dvacátího devátího, na ṁejakí vjeci*.

Z nářeční mluvy respondentka užívá krátké *i* – *skouškovim, s tím že*, avšak nedůsledně, protože se v nahrávce objevuje *i říkat, musím, se kteríma, ...* s dlouhým *í*. U slova *ještě* byla vynechána počáteční hláska *j* – *eš'ě*. Slovo *osmnáct* bylo vysloveno se slabičným *ṛ* – *osṁnácť*. Slovo *začít* bylo užito ve tvaru *začla*, který je nejvíce typický pro oblast Slezska. Podle Českého jazykového atlasu se však tento tvar může vyskytovat ojediněle i na území Moravy. (Balhar, 2002, s. 566)

7.4 Skupina 23–24letých respondentů

Tato podkapitola se věnuje analýze nahrávek 23–24letých respondentů. Skupina čítá čtyři respondenty, z nichž tři pracují a jeden studuje vysokou školu.

7.4.1 Respondentka D₁

Respondentka D₁ se narodila v roce 2000 v Troubkách. Její oba rodiče pochází z Troubek. Respondentka studovala několik let v Olomouci, v současnosti žije v Troubkách.

V mluvě respondentky byl zaznamenán pouze jeden jev obecné češtiny, v jednom případě nahradila spisovné *é* obecněčeským *í* – *bilo to strašidelní*. V ostatních případech mluvila spisovně a užívala spisovné *é* – *celé patro, druhé patro, některé místnosti, nějaké zvuki*. Spisovnou mluvu dodržuje i nadále, používá spisovnou koncovku *í* místo obecněčeské dvojhhlásky *ej* a nářečního *é* – *mali zázrak, povedení večer*. Respondentka dokonce nepoužívá ani koncovku *-ma*, která je společná jak pro obecnou češtinu, tak i pro hanácké nářečí – *před námi*.

V nahrávce lze slyšet podstatné jméno *hrad* ve tvaru *hradě*. Slovo *hrad* má však v 6. pádě jednotného čísla dubletní tvar – *hradě* a *hradu*. Podle Internetové jazykové příručky¹⁷ hraje roli při výběru tvaru regionální původ. Tvary slov s koncovkou *-ě* jsou typičtější pro Moravu. Mluva respondentky jinak žádné znaky nářečí nevykazuje.

7.4.2 Respondent D₂

Respondent D₂ se narodil v roce 2000 ve Vrchoslavicích. Oba jeho rodiče pochází z této obce. Respondent nyní žije ve Vrchoslavicích a pracuje v Kojetíně.

Mluva respondenta D₂ vykazuje pouze jeden znak obecné češtiny. Ve dvou případech nahradil spisovné *é* v koncovce přídavného jména, které se pojí s podstatným jménem v množném čísle, obecněčeským *í* – *tvrdí nápoje, společní záxodi*.

V projevu respondenta převažují znaky hanáckého nářečí. Umisťuje samohlásku *ó* místo spisovné dvojhhlásky *ou* v kořenech slov – *olomóca, kópil, kópelni, skóšel, lópalo, spósta, kópat, dlóho, nafókli, dlóhó*. Připojuje koncovku *-ó* tam, kde je ve spisovné češtině koncovka *-ou* – *takovó dobu, kteréó, šestó, na druhéó stranu, dlóhó, pŕdeló, angličtínó, za báró, nějakó*. Respondent užívá zpravidla krátké *i*, v největší míře v koncovkách přídavných jmen – *nejaki, šíleni, lepší, hrozni, přímořski, krásni, víxodňi, dobri, nélevněši, vječix, logicki, polskiho, ukrajinskiho, roskopani, čisti, zeleni, néhorši, příjemněši, hmusni, nafókli, nahi, spodňim, levni, těžki, posledňi, králofski, ruski*, ale i v jiných případech jako *musim, leťi, lip, névic, papiru, osvjetleňi, pit*. Krátkou samohlásku zvolil rovněž u slovesa *dat*.

Samohlásky *é* zastupuje *í* – *takové rituál, bil sem bílé, studené pot, hadrové panák, tříhvjezdíčkové hotel, žádné závjes, takovéma, novéma, druhé den, pré, takové lapač, malé bar, nějakéx pjet leva, každé den, bil sem takové popelavé, pječné hotel*, ale také *ej* – *příjemněši, nélevněši, névic, néhorši*.

¹⁷ Dostupné zde: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=223>

Respondent skloňuje slova *moře* a *letišťe* podle vzoru město – *do mořa, g mořu, na letišťu*. Podstatná jména rodu mužského měkkého skloňování skloňuje tvrdě – *z olomouca*¹⁸. Podstatná jména rodu ženského měkkého skloňování skloňuje tvrdě – *dálňica, kůža, na ulicu, lahvu*. Podobně skloňuje i přivlastňovací zájmeno *můj* – *ta moja*. Zájmeno *ona* lze slyšet v nahrávce ve 4. pádě, má podobu *ju*.

Ke tvarům sloves ve 3. osobě čísla množného připojuje koncovky *-ó, -ijó, -ajó* – *řeknó, só, přiřad'ijó, zmlát'ijó, okradó, pošló, nemajó, budó, říkajó*, pouze ve dvou případech respondent připojil koncovku *-ou* – *tančijou, majou*. Sloveso *řít* má ve 2. osobě množného čísla rozkazovacího způsobu tvar *řekňite*. Sloveso *být* má ve 3. osobě singuláru prézens záporný tvar *něni*.

Před jedinečnou souhláskou *m* respondent užil znělou výslovnost párové souhlásky – *zme, tag zme*. V některých případech nežívá *j-* na začátku slova – *iniho* (jiného), *ix* (jich), *im* (jim). Respondent v projevu použil slabikotvorné *ŋ* – *osŋnact*. Specificky skloňuje zájmeno *ten* – *k temu, přet tim*. U slova *shrnout* byla zaznamenána znělostní asimilace, respondent je dvakrát vyslovil jako *zhřnu*.

Respondent místo spisovného *vijdeme* užil nářeční *vindeme*, spojku *aji* místo *i, s tama* místo *ottut* nebo *ottamtut, tu* místo *tady, mňet* místo *mít*. Absence rázu byla zaznamenána ve třech případech – *čtiria púl, toasi, asianglič'ina*, ve čtyřech případech pak jeho přítomnost – *s ŋolomóca, f ŋau'e, f ŋautobuse, a ŋottok*.

7.4.3 Respondent D₃

Respondent D₃ se narodil v roce 2000 v Troubkách. Oba rodiče pochází z této obce. Respondent studuje již čtvrtým rokem v Brně.

Mluva respondenta vykazuje dva znaky obecné češtiny. Prvním z nich je používání dvojhlásky *ej* místo spisovného *í* – *fizickej, kterej, thajskej*, ovšem nesystematicky, protože užívá i spisovné *í* – *ňejakí víkent, noví koňiček, ples kteréj, na kteréj, rok novíj možnost'í, tídně*. Druhým znakem je používání samohlásky *í* místo spisovného *é* – *dvacátího, třináctího, pátího, jakí visletki, ňejakí serfování, noví aktiviti*, opět ji však nežívá systematicky, několikrát se v respondentově mluvě objevuje spisovné *é* – *patnáctého, ňejakého, náročné období, mého*.

V nahrávce respondenta D₃ se objevuje několik prvků hanáckého nářečí. Respondent několikrát dodržel užívání krátkého *i* – *zajmavi, dobri, misliveckim*, ovšem užívání nebylo důsledné – *pít, nepít* nebo viz předchozí odstavec. V jednom případě užil koncovkou *-ó* místo dvojhlásky *-ou* – *ňejakó*. Ve slově *vzdát* lze slyšet krátkou samohlásku *a* – *vzdat*. Ve 3. osobě čísla jednotného minulého času slovesa *rozhodnout* respondent nepoužil podobu s *-nu-* – *rozhodl*. Sloveso *chtít* použil v 1. osobě čísla jednotného času přítomného ve tvaru *xcu*, jinde však použil spisovnou podobu *xci, nexci*.

---

¹⁸ V tomto případě skloňuje název města Olomouc v mužském rodě, přestože je ve spisovné češtině rodu ženského.

7.4.4 Respondent D₄

Respondent D₄ se narodil roku 2000 v Chropyni. Jeho matka pochází z Plešovce, otec z Chropyně. Respondent navštěvoval střední školu v Kroměříži. V současné době pracuje a bydlí v Chropyni.

Mluva respondenta vykazuje pouze jeden jev obecné češtiny. Důsledně používá dvojhlásku *ej* místo spisovného *í* v koncovkách – *silnej, oxotnej, takovej, drugej, přemíšlivej, celej*.

Nářeční znaky v projevu převládají. Nejčastěji lze pozorovat důslednou výslovnou krátkého *i* – *to sami, nemusim, podobniho, neňi na vixod, bliž, rovni, záleži, převišeňi, rixlejši, říkam, vječi, nestoji, perfektňi, prvňi, nebavi, bezúčelni vjeci, jezďivá, neňi, stejni, starši, rosfrézovani, rospraskani, ňekteři, dil, blbi, smutni, na středňi, misim si, velki, říkam, d'ivni, stoj, pohodoviho, aktuálňi, s řim, virobi, stejni, virábi, novi, skurviš, takovi, vistudovaniho, kažďiho*. Respondent zaměnil spisovné *ej* za nářeční *é* – *némlači* (nejmladší), dále spisovné *ou* za nářeční *ó* – *dlóho* a spisovné *í* za nářeční *é* – *borec které je*. Podstatné jméno *elektrikář* ve 2. pádě skloňuje tvrdě – *elektrikára*.

Respondent neužívá ve 3. osobě čísla množného koncovku *-ó, -ijó* nebo *-ajó*, ale *-ijou* a *-ajou* – *nezalihajou, ud'elajou, nevid'elajou, jezďijou*, ovšem nedůsledně, v jeho projevu se objevil i spisovný tvar *svařují*. U některých sloves se objevují specifické tvary. Sloveso *být* respondent použil v 1. osobě čísla jednotného času přítomného ve tvarech *su, nejsou*, sloveso *moci* ve 3. osobě čísla jednotného času přítomného ve tvaru *nemože*, infinitiv od slovesa *mít* zazněl ve tvaru *mňet*, sloveso *chtít* bylo užito v 1. osobě čísla jednotného času přítomného ve tvaru *nexcu*.

Specifické tvary mají i některá podstatná jména. Místo spisovného *vítr* zaznělo v nahrávce *vjetr*, místo *fšixni* respondent vyslovil *fšeci*. V neposlední řadě mělo i zájmeno *můj* zvláštní tvar – *v mojím vjeku*.

Před jedinečnou souhláskou *m* respondent užil znělou výslovnost párové souhlásky – *zme*. Absence rázu byla zaznamenána ve dvou případech – *doma* (dom a), *třebaaj* (třeba aj).

8 Obecná čeština v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední

Haná

Tato kapitola obsahuje přehled nejčastějších jevů obecné češtiny v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná. Všechny následující informace vychází z předchozí analýzy nahrávek.

8.1 *Ej* nahrazuje samohlásku *í*

Nejčastějším znakem obecné češtiny v mluvených projevech respondentů bylo nahrazování *ej* za samohlásku *í*. Tento jev byl zaznamenán u 80 % respondentů, tj. u 16 z 20. U dvou respondentů (jeden ze skupiny A, druhý ze skupiny B) tento jev zcela chyběl, protože nevyslovili žádná slova, u nichž by se znak mohl projevit. U dvou dalších respondentů (oba ze skupiny D) se jev projevit mohl. Jeden z nich však užíval spisovné *í*, druhý užíval naopak *é*, které je typické pro hanácké nářečí.

Tento znak se nejčastěji projevuje v koncovce přídavných jmen, která jsou v roli přívlastku shodného (*příjemnej učitel*) nebo jmenné části slovesně-jmenného přísudku (*bil fakt příjemnej*). Dále se vyskytuje v koncovkách zájmen, nejvíce zájmen neurčitých (*ňejakej*), ukazovacích (*takovej*) či vztažných (*kterej*), poté v koncovkách řadových číslovek (*třináctej*) a částice *prý* (*prej*).

V celém výzkumu se objevil pouze jeden případ, kdy se záměna týkala kořene slova. Respondent C₂ nahradil spisovné *í* dvojhláskou *ej* ve slovesu *být – bejt*.

8.2 *Í* nahrazuje samohlásku *é*

Až 90 %, tj. 18 z 20, zkoumaných respondentů nahradilo v nějakém případě spisovnou koncovku *é* obecněčeskou koncovkou *í*. Tento jev se nejčastěji projevuje v koncovkách přídavných jmen, která stojí v roli přívlastku (*dlouhí období*) nebo se jedná o jmennou část slovesně-jmenného přísudku (*bilo to strašidelní*). Dále se nachází u řadových číslovek (*dvacátího devátího*) nebo neurčitých, přívlastňovacích, ukazovacích a vztažných zájmen (*někteří vjeci; kolem tvího baráku; na tí škole, lid'í kteří zabil*).

Nahrazování obecněčeského *í* za spisovné *é* sice užilo větší procento respondentů než jev předchozí, používali ho však méně důsledně. Alternativou bylo pro ně krátké *i* (*po dobrim*) místo dlouhého.

8.3 Další jevy

Ve 3. osobě čísla množného času přítomného byla použita koncovka *-aj* místo spisovné koncovky *-ají*. Tento znak obecné češtiny se objevil v projevu respondentky B₃, která jej užíla jen jednou – *nadávaj*.

Z obecné češtiny bylo použito protetické *v-* ve spojení *vo co*. Tento jev byl zaznamenán v mluvě pouze jedné respondentky. Jedná se o respondentku B₃, která tento jev použila jen jedenkrát.

9 Středomoravská nářečí v mluvě mladých lidí v mikroregionu

Střední Haná

Tato kapitola obsahuje přehled nejčastějších jevů středomoravského nářečí v mluvě mladých lidí v mikroregionu Střední Haná. Všechny následující informace vychází z předchozí analýzy nahrávek.

9.1 Slabikotvorné *ŋ*

Slabikotvorné *ŋ* se vyskytlo u čtyř respondentů. Podle Běliče (1972) se slabikotvorné *ŋ* obvykle vyskytuje u číslovek sedm a osm. V tomto výzkumu to bylo potvrzeno.

Tento jev se objevil u čtyřech respondentů. Respondentka B₁ uvedla tvar *osŋnácti*, respondent B₂ *sto osŋdesát*, respondent B₅ *seŋdesát*, respondentka C₇ *osŋnáctího* a respondent D₂ *osŋnáct*.

9.2 Samohláska *é* nahrazuje *ej*

Jev, kdy samohláska *é* nahrazuje dvojhlasiku *ej*, není v mluvě mladých dospělých obvyklý. Vyskytl se pouze ve dvou případech, a to u nejstarších respondentů (skupina D).

Tento jev se týká komparativu a superlativu adjektiv. Respondent D₂ uvedl *příjemnější*, *nělevnější*, *něvic*, *něhorši*. Respondent D₄ uvedl *němlači* (ve smyslu nejmladší).

9.3 Samohláska *é* nahrazuje *í*

Jev, při němž *é* nahrazuje samohlásku *í*, se objevuje v nahrávkách častěji než nahrazování *é* za *ej*. Celkem tento jev použilo šest respondentů z dvaceti, tj. 30 %. Tři z nich pochází ze skupiny B. Respondentka B₁ jev použila třikrát: *bílé barák*, *každé tédeň*, respondent B₅ jednou: *celé den* a respondent B₆ třikrát: *seš mladé*, *stréc*, *lébi* (líbí). Ze skupiny C použil tento jev pouze jeden respondent, který jej užil ve třech situacích: *takové strax*, *tíden mám domluvené*, *stres bil zbitečné*. Ze skupiny D užili tento jev dva respondenti. D₂ jev použil sedmnáctkrát: *takové rituál*, *bil sem bílé*, *studené pot*, *hadrové panák*, *tříhvjezdčkové hotel*, *žádné závjes*, *takovéma*, *novéma*, *druhé den*, *pré*, *takové lapač*, *malé bar*, *nějakéx pjet leva*, *každé den*, *bil sem takové popelavé*, *pjekné hotel*. D₄ jev užil jednou: *borec které je*.

Z většiny se tento jev objevuje v koncovkách – nejčastěji u přídavných jmen (*studené*) a zájmen (*takové*, *každé*, *nějakéx*). Respondent B₆ však užil *é* místo *í* v kořeni slova: *stréc*, *lébi*.

Přestože tento jev použilo šest respondentů, důsledně jej užíval pouze respondent D₂. Ostatní jej používali sporadicky, obvyklejší bylo obecněčeské *ej* nebo spisovné *í*.

9.4 Samohláska *ó* nahrazuje dvojhlásku *ou*

Jev, kdy mluvčí nahradí dvojhlásku *ou* samohláskou *ó*, se v nahrávkách objevil u osmi respondentů. Čtyři byli ze skupiny B, jeden ze skupiny C a tři ze skupiny D. Respondentka B₁ vyslovila *kópili, z mamó*, B₂ *nedáme zelenó*, B₅ *se mnó, nakópit*, B₆ *ňejakó halu, se mnó bila*, C₃ *kteró*, D₃ *ňejakó*, D₄ *dlóho* a D₂ *olomóca, kópil, kópelni, skóšel, lópalo, spósta, kópat, dlóho, nafókli, dlóhó, taková dobu, kteró, šestó, na druhó stranu, dlóhó, pŕdeló, angličtinó, za báró, ňejakó*.

Tento znak nářečí se objevil nejčastěji v koncovkách zájmen (*kteró, ňejakó, mnó*) a podstatných jmen (*mamó, pŕdeló*). Čtyři respondenti (B₁, B₅, D₂ a D₄) znak použili i v kořeni slova (*olomóca, kópili*).

Tento jev použily dvě pětiny respondentů, systematicky jej však dodržoval pouze respondent D₂. Ostatní jev používali nahodile.

9.5 Krátké samohlásky

V některých případech se v hanáckých nářečích používají krátké samohlásky. V nahrávkách bylo zaznamenáno šest takových případů (kromě krátkého *i*, jeho výskyt je uveden v následujícím odstavci), A₂ použila *xcat, od blata*, B₁ *x'et*, B₅ *x'et*, C₃ *s nama*, D₂ *dat*, D₃ *vzdat*. Tento znak nářeční mluvy byl ojedinělý.

Ve většině středomoravských nářečí se vyskytuje pouze krátké *i*. Tento jev užilo ve své mluvě 75 % respondentů, tj. 15 z 20. Respondent A₁ užil *po dobrim, po zlim, rixliho, pŕišŕi vikent, takovi, osmiho třeti, to je ŕeški, to je dobri, nevjeřim, vipoukli*, A₂ *xvilu*, A₃ *ňejaki stavi, špatni číslo*, B₁ *komenski, celi pŕerof, pŕerofski, rod'ili pŕerovan, komenskim, užitečni, celi rok, pišu, ňejaki, umit, musim bit* (ve smyslu musím být), *skŕiňe, stric*, B₂ *hovada skurveni, úplňe stejni, stejni plat*, B₅ *triko žluti, triko rúžovi, tučnim písmem, sírovi ňiŕe, spime*, B₆ *dobri, důležiti, te' je to dobri, je to strašni*, C₂ *závid'im, mluvim, ŕeším, nevim*, C₃ *stari, dobri, bakalářskim, kteri, řikala*, C₄ *druhi kafe, nevim*, C₆ *pátim d'ile, je to husti, jednoduxiho důvodu, takovim smislu*, C₇ *skouškovim, s ŕim že*, D₂ *ňejaki, šíleni, lepši, hrozni, pŕimořski, krásni, vixodňi, dobri, nélevňeši, vječix, logicki, polskího, ukrajinskího, roskopani, čistí, zeleni, néhorši, pŕijemňeši, hmusni, nafókli, nahi, spodňim, levni, ŕeški, posledňi, králofski, ruski, musim, le'ŕi, lip, névic, papiru, osvjetleňi, pit*, D₃ *zajmavi, dobri, misliveckim*, D₄ *to sami, nemusim, podobniho, neňi na vixod, bliž, rovni, záleži, pŕevišeňi, rixlejši, řikam, vječi, nestoji, perfektni, pŕvňi, nebavi, bezúčelni vjeci, jezďivá, neni, stejni, starši, rosfrézovani, rospraskani, ňekteři, dil, bľbi, smutni, na středňi, misim si, velki, řikam, d'ivni, stoji, pohodoviho, aktuální, s ŕim, virobi, stejni, virábi, novi, skurviš, takovi, vistudovaniho, kažďiho*.

Většina krátkých *i* se nachází v koncovce přídavného jména, které stojí v roli přívlastku (*stejni plat*) nebo jmenné části slovesně-jmenného přísudku (*je to husti*). Dále se jev vyskytuje u zájmen (*kteri*) nebo sloves (*jezďivá*). Méně často se objevovalo krátké *i* v kořeni slova: A₁ *pŕišŕi vikent*, A₂ *xvilu*, B₁

pišu, umit, bit, skříňe, stric, C₃ říkala, D₂ papíru, D₄ vixod, bliž, převišeňi, říkam, dil (dýl). Respondenti tento jev většinou neužívali důsledně, místo něj používali obecněčeské *í* nebo *ej*, u slov s dvěma dlouhými *í* vyslovili krátce jen jedno – *sírovi, přímořski, šíleni, příjemnější*.

9.6 Znělostní asimilace *sh-* v *zh-*

Znělostní asimilace, kdy se skupina hlásek *sh-* mění v *zh-*, byla zaznamenána ve dvou případech. Respondentka C₁ vyslovila *zhřnula*, respondent D₂ *zhřnu*. Naopak nebyl zaznamenán žádný případ, kdy by respondent vyslovil *sx-*.

9.7 Tvrdé skloňování měkkých podstatných jmen

Jev, kdy se podstatná jména s měkkým skloňováním skloňují tvrdě, byl zaznamenán u 9 respondentů z 20. V největší míře se tímto způsobem skloňovala podstatná jména rodu ženského (osm respondentů). A₂: *na xvilu, večěru, prácu, sviňa*, A₃: *za prácu, fázu, vápeňicu*, B₁: *ledňicu, televizu, xvilu, sviňa*, B₂: *krajňica, práca*, B₄: *sňídaňu, večěru, teoriju*, B₅: *koulu, sňídaňu, ned'elu, večěru*, B₆: *práca, sviňa, vápeňicu*, D₂: *dálňica, kúža, na ulicu, lahvu*. Tato podstatná jména se ve spisovné češtině skloňují podle vzoru *růže*, v nářečí podle vzoru *žena*.

Šest respondentů z devíti skloňovalo tvrdě podstatná jména rodu mužského měkkého skloňování: A₂: *v libercu, f pokoju*, B₁: *do liberca, do olomouca, u aleša, prvního mája, posledního mája*, B₅: *mňesícu, v olomoucu*, B₆: *borca*, D₂: *z olomouca*, D₄: *elektrikáňa*. Tato podstatná jména se ve spisovné češtině skloňují podle vzorů *muž* a *stroj* (v závislosti na životnosti), v nářečí se však skloňují podle vzorů *pán*, *hrad* a podle pomocného vzoru *les*.

Nejméně respondentů použilo tvrdé skloňování u měkkých podstatných jmen středního rodu, pouze dva z devíti: B₁: *na polu*, D₂: *do moňa, g moňu, na leťišťu*. Tato podstatná jména se ve spisovné češtině skloňují podle vzoru *moře*, v nářečí se však skloňují podle vzoru *město*.

9.8 Koncovka *-ma*

Koncovka *-ma* je podle Běliče (1972) nejběžnější koncovkou v 7. pádě množného čísla ve všech rodech. Tato koncovka byla zaznamenána u 55 % respondentů, tj. u 11 z 20.

Respondent A₃ pronesl: *klukama, kámošema*, B₁: *takovíma velkíma pavoukama*, B₂: *ťema psama*, B₄: *svátkama, normálňíma*, B₅: *vánocima*, C₁: *před náma*, C₃: *s nama*, C₄: *medijálňima studijema*, C₇: *keríma*, D₂: *stánkama, sňídaňama, fejkama, takovéma, novéma*, D₄: *xlapama, klukama, ťema*. Naopak pouze jedna respondentka uvedla spisovnou variantu, D₁: *s námi*. Ostatní respondenti nevyslovili žádná slova, u nichž by se znak mohl projevit.

9.9 Sloveso *být* v 1. osobě singuláru přezens

Sloveso *být* má v 1. osobě čísla jednotného času přítomného v hanáckých nářečích tvary *su*, *sô* nebo *so*. V nahrávkách použitých v této práci lze slyšet pouze tvar *su*, který použilo 30 % respondentů, tj. 6 z 20. Sloveso se neobjevilo pouze v pozitivu, ale i v negativu – *nejsu*. A₂: *su*, B₁: *nejsu*, B₂: *su hodnej*, B₅: *su, nejsou*, B₆: *nejsu*, D₄: *su, nejsou*.

9.10 Koncovky *-ime* a *-ite* v rozkazovacím způsobu

Jestliže tvar rozkazovacího způsobu slovesa v 2. osobě čísla jednotného končí na *-i/-ê*, pak je 1. a 2. osoba čísla množného ve středomoravských nářečích zakončena koncovkami *-ime*, *-ite*. V tomto výzkumu byl takový případ zaznamenán pouze jednou. Respondent D₂ uvedl slovo *řekňite*.

Nelze s jistotou říci, zda tento jev z mluvy mladých lidí mizí či nikoli. V žádné jiné nahrávce totiž rozkazovací způsob nezazněl.

9.11 Slovesa v 3. osobě plurálu s koncovkami *-ó*, *-ijó*, *-ajó*

Ke tvarům sloves ve 3. osobě čísla množného se ve středomoravských nářečích připojují koncovky *-ó*, *-ijó*, *-ajó*. To se projevilo pouze u dvou respondentů, kteří uvedli: B₂ *nevijó* a D₂ *řeknó, só, přiřad'ijó, zmlát'ijó, okradó, pošló, nemajó, budó, říkajó*.

Mnohem častější byla u sloves ve 3. osobě čísla množného koncovka *-ou*, *-ijou* a *-ajou*. To lze prokázat u sedmi respondentů. A₂: *čítajou, ud'elajou*, B₁: *d'elajou, majou*, B₄: *majou, píxajou*, B₅: *kazijou*, B₆: *hrajou, vozijou se*, D₂: *tančijou, majou*, D₄: *nezalihajou, ud'elajou, nevid'elajou, jezd'ijou*.

9.12 Sloveso *chtít*

Sloveso *chtít* má specifický tvar infinitivu a 1. osoby čísla jednotného času přítomného. Infinitiv zní *xt'et* a použili jej dva respondenti – B₁ a B₅. 1. osoba čísla jednotného času přítomného je *xcó*. Tento tvar slovesa nevyslovil nikdo. Tvar *xcu* (popřípadě negativ *nexcu*) však použilo šest respondentů. Specifický tvar má i 3. osoba čísla množného – *xcó* (popřípadě *xcou*). Žádný respondent však sloveso *chtít* v 3. osobě plurálu nepoužil.

9.13 Zájmeno *ona*

Zájmeno *ona* má ve středomoravském nářečí své specifické tvary. Tvary *ju* a *ňu* jsou pro 4. pád. Tvar *ňó* (popřípadě *ňou*) je pro 7. pád. Ve zkoumaném vzorku zazněl sedmkrát tvar *ju* u respondentů A₂,

B₁, B₂, B₄, C₂, C₃ a D₂. Tvar *pro ňu* vyslovila pouze respondentka B₁. Tvar *s ňou* vyslovili respondenti B₁ a B₅.

9.14 Znělá výslovnost párových souhlásek

V kojetínsko-přerovském úseku je typická znělá výslovnost párových souhlásek, které stojí na mezislovním předělu nebo na morfémovém švu před samohláskami a jedinečnými souhláskami. Tvrdá výslovnost souhlásek před jedinečnými souhláskami byla zaznamenána u šesti respondentů: A₂ *bili zme*, B₁ *z mamó*, B₅ *mi zme tam bili*, B₆ *mi zme*, D₂ *zme*, *tag zme*, D₄ *zme*.

Nejčastěji se tento jev objevoval u slovesa *být* jako pomocného slovesa tvořícího tvary minulého času.

9.15 Hlávka *v*, která následuje po neznělé souhlásce

Hlávka *v*, která následuje po neznělé souhlásce, v kojetínsko-přerovském úseku podléhá asimilaci. Tento jev byl zaznamenán pouze jednou, a to u respondenta B₅, který uvedl *sfička*.

9.16 Absence rázu

Přítomnost rázu je podle Internetové jazykové příručky¹⁹ častější v mluvě lidí v Čechách. Z toho vyplývá, že absence rázu je obvyklejší u Moravanů a Slezanů. Jestliže před samohláskou, před níž má být umístěn ráz, stojí párová souhlávka, je tato souhlávka znělá.

Absence rázu byla zaznamenána u 60 % respondentů, tj. u 12 z 20. Ostatní buď používali ráz (např. C₆), nebo u nich nelze najít přítomnost nebo absenci rázu.

Respondent A₁ vyslovil *vúterí*, A₂ *cožale*, *vuvozofkákx*, A₃ *užani*, *řeklale*, *nežabix*, *ad'uš*, *xod'imi rát*, B₁ *doobíváku*, *uučeňi*, B₂ *stoosndesát*, B₃ *kdižuš*, *touš*, *faktuš*, B₄ *vaustrálij*, *vautomatu*, B₅ *litra púl*, *hejale*, *tagale*, *potomaš*, *vaut'e*, *vostravje*, B₆ *žeale*, C₂ *nevimo čem*, *čekááš*, *fšexnoot sestri*, *češtinuaaŋglič'ínu*, C₄ *faktomlouvám*, *zautobusu*, *ba'oxa šla*, *neúmislňe*, D₂ *čtiria púl*, *toasi*, *asiaŋglič'ína* a D₄ *doma*, *třebaaj*.

U některých respondentů byla absence rázu pravidelná, někteří respondenti ji střídali s použitím rázu.

---

¹⁹ Dostupné zde: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=913>

9.17 Absence protetického *v-*

Typické pro zkoumanou oblast je, že na začátku slov nebo na švu slov složených se nachází *o-* bez protetického *v-*. 19 respondentů z 20 neužívá protetické *v-* před *o-*. Pouze respondentka B₃ použila tento jev typický pro obecnou češtinu ve spojení *vo co*.

9.18 Lexikální stránka nářečí

V oblasti se také vyskytují specifické lexikální prvky. Inventář nářečních slov u mladých lidí ve zkoumané oblasti však nebyl příliš široký. Respondent A₂ užil *s tama, aji, vjetř, tož*, B₁ *tož, aj, aji, vjetř; s tama*, B₂ *štverku, s kama, s tama, aj, dvje sta*, B₃ *tož*, B₄ *do zemákú, tož, aj, čupnout, hnojisko, dvje sta, štverku, fšeci*, B₅ *aji*, B₆ *aji, fšeci*, D₂ *vindeme, aji, s tama* a D₄ *fšeci, vjetř*.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá mluvou mladých lidí v mikroregionu Střední Haná a toho, jak se v ní objevují znaky obecné češtiny a středomoravského nářečí. V první části byla představena oblast, ve které byl výzkum prováděn, a také jevy typické pro obecnou češtinu a středomoravské nářečí, protože tyto útvary se mohou v mluveném projevu respondentů objevovat. Hlavním zdrojem informací při popisování nářečních znaků byla publikace od Jaromíra Běliče *Nástin české dialektologie* (1972). Tyto informace jsou nedílnou součástí práce, protože slouží k pochopení části praktické.

Praktická část práce se opírá o materiál získaný nahrávkami jednotlivých respondentů. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 20 respondentů mezi 18–24 lety, kteří bydleli po svůj dosavadní život ve zkoumané oblasti. Rovněž jejich rodiče museli pocházet ze zkoumané oblasti nebo alespoň z jejího úzkého okolí. Při sledování mluvy respondentů byly zachyceny všechny jevy typické pro obecnou češtinu a středomoravské nářečí. Ke každému respondentovi byly sepsány znaky, které v projevu použil. Dále byly v praktické části vypsány nejčastější znaky, které respondenti použili, a rozřizeny do dvou skupin – znaky obecné češtiny a znaky středomoravského nářečí. K těmto znakům byla většinou uvedena i četnost použití daného jevu vztažená na všechny respondenty.

Nejčastějším znakem obecné češtiny bylo nahrazování samohlásky *i* dvojhláskou *ej*. Jev byl nejčastěji užíván v koncovkách přídavných jmen, zájmen a číslovek. Druhým pravidelně používaným znakem bylo nahrazování samohlásky *é* samohláskou *í*. Ten se také nejčastěji objevoval v koncovkách přídavných jmen, zájmen a číslovek. Tyto dva znaky obecné češtiny byly jediné, které byly respondenty pravidelně užívány.

Znaky středomoravského nářečí v mluvě respondentů převažovaly. V číslovce *sedm* a *osm* a jejich odvozených slovech se objevovalo slabikotvorné *ŋ*. Respondenti nahrazovali dvojhlásku *ej* samohláskou *é*, a to u komparativu a superlativu adjektiv. Samohláskou *é* také nahrazovali samohláskou *í*, většinou v koncovkách přídavných jmen a zájmen. Dvojhláska *ou* byla nahrazována samohláskou *ó* nejčastěji v koncovkách zájmen a přídavných jmen. Respondenti dodržovali užití krátkých samohlásek, zejména *i*, *í* když většinou nedůsledně. Několikrát byla zaznamenána znělostní asimilace *sh-* v *zh-* u slovesa *shrnout*.

Respondenti často skloňovali podstatná jména měkkého skloňování tvrdě. Nejvíce se tento jev objevil u podstatných jmen rodu mužského, nejméně pak u podstatných jmen rodu středního. Běžnou byla koncovka *-ma* v 7. pádě množného čísla ve všech rodech.

Sloveso *být* se v 1. osobě čísla jednotného času přítomného užívalo ve tvarech *su*, popřípadě v negativu ve tvaru *nejsu*. I sloveso *chtít* se vyskytovalo ve specifických tvarech – v infinitivu *x'et* a v 1. osobě čísla jednotného času přítomného *xcu*. Slovesa ve 3. osobě čísla množného měla koncovku *-ijó*, *-ajó*, nebo *-ó*. Častější však byly koncovky *-ijou*, *-ajou*, nebo *-ou*.

Zájmeno *ona* se vyskytovalo ve 4. pádě ve tvarech *ju*, *ňu* a v 7. pádě ve tvaru *ňou*. Obvyklá byla znělá výslovnost párových souhlásek před jedinečnými souhláskami, a to zejména před souhláskou *m*. Typická byla i absence rázu, jejíž užití však z většiny nebylo důsledné. Respondenti zpravidla neužívali protetické *v-*, to se vyskytlo v souboru nahrávek pouze jednou.

Nářeční specifika se vyskytla i na úrovni lexikální. Byla však velice ojedinělá. Ostatní znaky středomoravských nářečí byly zaznamenány ojediněle, nebo nebyly zaznamenány vůbec.

Přestože znaky středomoravského nářečí v mluvě respondentů převládaly, nedá se říci, že by některý z respondentů mluvil nářečím tak, jak je popsáno v odborné literatuře. Každý respondent užívá jiný soubor nářečních znaků, který se v rozsahu velice liší. Jako stabilnější se jeví tyto jevy: výslovnost pouze krátkého *i*, tvrdé skloňování podstatných jmen s měkkým skloňováním, koncovka *-ma* v 7. pádě plurálu všech rodů, specifické tvary slovesa *být* v 1. osobě singuláru přezens, koncovky sloves ve 3. osobě plurálu a absence rázu a protetického *v-*. Naopak jako nivelizovanější se jeví tyto jevy: nahrazování samohlásky *é* za dvojhlásku *ej*, nahrazování samohlásky *é* za samohlásku *í*, nahrazování samohlásky *ó* za dvojhlásku *ou*, asimilace hlásky *v*, která následuje po neznělé souhlásce, a užívání krátkých samohlásek (kromě *i*). Obecná čeština se do mluvy mladých lidí ve zkoumané oblasti dostává, ale jen v omezeném rozsahu několika jevů, které jsou ovšem velice silné.

Zkoumaný vzorek je malý pro obecné závěry. Skupina respondentů však vykazala znaky mluvy, které korespondují se zde uvedenými závěry.

Seznam použité literatury

- BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 1.–5.* Praha: Academia, 1992–2005.
- BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská.* Brno: Nákladem Matice moravské, 1895.
- BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1972.
- CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I.* Praha: Academia, 1970.
- KAPRAS, Jan. *Haná.* Praha: Olympia, 1970.
- ŠÍREK, Jiří. *Svědkové minulosti na Střední Haně.* Kojetín: Svazek obcí Mikroregionu Střední Haná, 2009. ISBN 978-80-254-4257-9.

Seznam internetových zdrojů

- DOBROVOLNÝ SVAZEK OBCÍ POVALOVÍ. *Úvod.* Online. Dobrovolný svazek obcí Povaloví, © 2024. Dostupné z: <https://www.povalovi.cz/>. [cit. 2024-04-18]
- INTERNETOVÁ JAZYKOVÁ PŘÍRUČKA. *Ráz.* Online. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=913>. [cit. 2024-04-17]
- INTERNETOVÁ JAZYKOVÁ PŘÍRUČKA. *Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 2. p. j. č.* Online. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=221>. [cit. 2024-04-17]
- INTERNETOVÁ JAZYKOVÁ PŘÍRUČKA. *Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 6. p. j. č.* Online. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., © 2008–2024. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=223>. [cit. 2024-04-17]
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny.* Online. Brno: Masarykova univerzita, © 2012–2020. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>. [cit. 2024-04-20]
- MĚSTO CHROPYNĚ. *Významná data.* Online. Město Chropyně, © 2024. Dostupné z: <https://www.muchropyne.cz/mesto/zajimavosti/vyznamna-data/>. [cit. 2024-04-13]
- MĚSTO KOJETÍN. *Kulturní památky Kojetína.* Online. Aktual. 21. února 2020. Dostupné z: <https://www.kojetin.cz/cs/volny-cas/kulturni-pamatky-kojetina.html>. [cit. 2024-04-13]
- MĚSTO NĚMČICE NAD HANOU. *Památky.* Online. Město Němčice nad Hanou, © 2024. Dostupné z: <https://www.nemcicenh.cz/pamatky>. [cit. 2024-04-13]
- MĚSTO TOVAČOV. *Historie.* Online. Oficiální stránky Města Tovačov, © 2024. Dostupné z: <https://www.tovacov.cz/mesto/historie/>. [cit. 2024-04-13]

OBEC KŘENOVICE. *Úvod*. Online. Obec Křenovice, © 2024. Dostupné z:
<https://www.krenovice.net/>. [cit. 2024-04-13]

OBEC LOBODICE. *Historie obce*. Online. Obec Lobodice, © 2024. Dostupné z:
<https://www.lobodice.cz/obec-7/historie-obce/>. [cit. 2024-04-13]

OBEC MĚROVICE NAD HANOU. *O obci*. Online. Měrovice nad Hanou, © 2024. Dostupné z:
<https://www.merovicenh.cz/o-obci>. [cit. 2024-04-13]

OBEC POLKOVICE. *Historie*. Online. Polkovice, © 2024. Dostupné z:
<https://www.polkovice.cz/historie>. [cit. 2024-04-13]

OBEC STŘÍBRNICE. *Zajímavosti*. Online. Obec Stříbrnice, © 2024. Dostupné z:
<https://www.obecstribrnice.cz/zajimavosti>. [cit. 2024-04-13]

OBEC TROUBKY. *Zajímavá místa v Troubkách a okolí*. Oficiální stránky obce Troubky, © 2024.
Dostupné z: <https://www.troubky.cz/obec-350/informace-o-obci/zajimava-mista-v-troubkach-a-okoli/>.
[cit. 2024-04-13]

PAMÁTKOVÝ KATALOG. *Uhřetice*. Národní památkový ústav, © 2015. Dostupné z:
<https://www.pamatkovykatalog.cz/uhricice-11960946>. [cit. 2024-04-13]